

Stavební dějiny v archeologii na příkladu Starého zámku ve Škvorci (okr. Praha-východ)

František Gabriel – Lucie Kursová

*Construction Development in Archaeology based on the Example of Starý Zámek in Škvorec
(Prague-East District)*

Abstract: The paper presents the ideal model of building development of Starý Zámek in Škvorec, which has been created by visual survey of walls uncovered by archaeological excavation. The walls have been evaluated as independent stratigraphic units with the use of old publications interpreting the building. However, the model does not include the assessment of bulk anthropogenic layers and their objects.

Keywords: castle – Medieval Period – building history – archaeological survey – Škvorec

Předkládaný příspěvek věnovaný stavebním dějinám při provádění archeologického výzkumu vznikl zcela náhodou, a to ze situace, kdy J. Špaček, vedoucí předstihového archeologického výzkumu, přerušovaně prováděného v letech 1999–2010 s průběžnými informacemi (Špaček 2000, 137–138; 2010; Špaček – Snítily 2003, 387–388; 2004, 171; 2009, 125–126), byl propuštěn z Městského muzea v Čelákovících, z instituce, která výzkum provedla. Autor výzkumu tím byl zbaven možnosti svoji práci uzavřít vyhodnocením kontextu a jeho zaznamenáním do nálezové zprávy, případně publikováním v odborném tisku. Ještě v závěru svého pracovního poměru v muzeu nechal autor provést základní interpretaci reliktních zdí (Durdík 2010) a následně jejich podrobnější zhodnocení (Gabriel – Kursová 2010). Výzkum, který sice dosud nesplnil svůj primární úkol, tak nabídl možnost porovnání interpretace využívající výhradně kontext odhalených zdí, chápaných jako stratigrafické jednotky, s interpretací, vycházejících z kontextu zdí a ostatních stratigrafických jednotek. Podmínkou ovšem bude umožnění studia tohoto kontextu vedoucímu výzkumu.

Analýza a deskripce

Analýza zdiva

Zdivo definujeme jako stavební konstrukci prováděnou přímo na stavbě z různých stavebních hmot (Syrový 1973, 320). Stavební hmoty sestávají ze staviva (obecně především kámen, stavební keramika a dřevo) a pojiva (obecně především pŕdní malty, nejčastěji jílové, nastavovaná malta z pŕd a vápna, vápenná malta, vápenocementová malta, cementová malta), které mají řadu různých druhů, tříd, variant a podvariant, představujících část znaků jednotlivých zdív.

Jako pojivo sloužila různá spárová malta, často v průběhu archeologizace zvětralá, případně vyplavená. Je-li vyplavení úplné, nelze jednoznačně rozhodnout, zda zdění neprobíhalo nasucho. U zdiva s půdním, většinou jílovým pojivem, druhotně překrytého půdními vrstvami, nelze často jednoznačně rozhodnout, zda byla půda užita jako malta při stavění, nebo do spár druhotně naplavena ze zásypu. Z tohoto důvodu vzorkujeme pojivo v co nejhlubších místech zdiva, kde je největší pravděpodobnost jeho uchování.

Ve většině případů se jednalo o vápenné malty s různými frakcemi písku a odlišnými fyzikálními vlastnostmi, které však stanovujeme pouze vizuálně a vzájemným porovnáním.

Stavivo a pojivo spoluvytváří charakter zdiva, projevující se v jeho skladbě (např. Štorm 1965, 15–48; Srový 1973, 320–321, Škabrada 2003, 14–49). Značná četnost druhů složité skladby zdiva se dotýká sledované lokality pouze svojí částí. V článku věnujeme pozornost jen těm skupinám, které jsou v odkrytých reliktech zdí na Starém zámku ve Škvorci užity.

Deskriptivní systém zdiva

Deskriptivní systém staviva a pojiva zdiv vznikl sestavením z druhů, které jsme rozpoznali pouhým vizuálním a hmatovým posouzením ve sledovaných zdech.

Jako stavivo z hornin, užitá při stavbě, evidujeme (označeno arabskými čísly):

- 01** drobové slepence břidličnaté odlučnosti, lámané, ostře hraněné;
- 02** žulový pegmatit, lámaný, se zaoblenými hranami a rohy;
- 03** kvádrový pískovec:
 - 03a** lámaný nebo sbíraný, případně s mírně zaoblenými hranami a rohy;
 - 03b** kamenicky opracovaný.

Další stavivo na lokalitě představuje stavební keramika nebo její fragmenty (X=neměřitelný rozměr):

- 04** cihla 6,0 x 14,0–14,5 x 27,0 cm
- 05** cihla 6,0 x 17,0–17,5 x 23,0–24,0 cm
- 06** cihla 6,5 x 13,0–14,0 x 29,0–30,5 cm
- 07** cihla 7,0–7,5 x 12,5 x X cm
- 08** cihla 7,0–7,5 x 13,0 x 25,0 cm
- 09** cihla 7,0 x 14,0 x X cm
- 10** cihla 7,5 x 13,0 x 29,0 cm
- 11** cihla 7,5 x 13,5 x X cm
- 12** cihla 8,0 x 13,0–13,5 x X cm
- 13** cihla 8,0 x 12,5–13,0 x 27,5 cm
- 14** topinka 5,0 x 16,0 x 16,0 cm
- 15** vtopinka 4,5 x 18,0 x X cm

Při stavbě zdiva na Starém zámku ve Škvorci evidujeme jako pojivo (označeno velkými písmeny):

- A** vápenná malta, světle šedá, drobná (drobné bublinky), plnivo: hrubý písek nad 3 mm, s uhlíky, kaménky (až 10 mm);
- B** vápenná malta, bílá, tuhá, stavivo: hrubý písek nad 3 mm;
- C** vápenná malta, světle hnědá, tvrdá, plnivo: jemný písek do 1 mm, s uhlíky, vápennými konkrécemi a kaménky (až 8 mm);
- D** vápenná malta, světle hnědá, tuhá, plnivo: jemný písek do 1 mm, s kaménky (až 5 mm), drobnými fragmenty cihel;

- E** vápenná malta, šedozelená, tvrdá (drobné bublinky), plnivo: středně hrubý písek 1–3 mm, s fragmenty cihel, vápennými konkracemi, kaménky;
- F** vápenná malta, středně hnědá, tvrdá, plnivo: jemný písek do 1 mm, s kaménky, vápennými konkracemi, uhlíky;
- G** vápenná malta, světle hnědá, tvrdá, plnivo: středně hrubý písek 1–3 mm, s vápennými konkracemi, kaménky;
- H** vápenná malta, možná malta **A**, plnivo: hrubý písek nad 3 mm, s uhlíky, kaménky; šedá, drolivá (drobné bublinky);
- I** jílová malta s hrubým ostřivem;
- J** jílová malta bez ostřiva, s uhlíky;
- K** vápenná malta, světle šedozelená, tvrdá, plnivo: jemný písek do 1 mm s drobnými vápennými konkracemi;
- L** vápenná malta, světle hnědá, drolivá, plnivo: jemný písek do 1 mm s kaménky;
- M** vápenná malta, šedá, tvrdá, plnivo: středně hrubý písek do 1–3 mm s kaménky, vápennými konkracemi;
- N** vápenná malta, světle hnědá, drolivá, plnivo: středně hrubý písek 1–3 mm s kaménky, uhlíky, drobnými vápennými konkracemi;
- O** vápenná malta, šedá, zrnitá, plnivo: hrubý písek nad 3 mm bez příměsí;
- P** vápenná malta, žlutá-bílá, tvrdá, plnivo: hrubý písek nad 3 mm s uhlíky;
- Q** vápenná malta, světle šedá, zrnitá, plnivo: hrubý písek nad 3 mm bez příměsí;
- R** vápenná malta, světle hnědá, drolivá, plnivo: hrubý písek nad 3 mm s vápennými konkracemi, kaménky;
- S** vápenná malta, středně hnědá, tuhá, plnivo: jemný písek do 1 mm s kaménky, uhlíky, fragmenty cihel, vápennými konkracemi;
- T** vápenná malta, středně hnědá, drolivá, plnivo: hrubý písek nad 3 mm s vápennými konkracemi, kaménky;
- U** vápenná malta, středně hnědá, hubená, plnivo: středně hrubý písek 1–3 mm s uhlíky;
- V** hubená jílovitohlinitá malta s příměsí vápna.

Analýza zdi

Zed' chápeme jako stratigrafickou jednotku, kterou, na rozdíl od J. Syrového (1973, 321), definujeme bez ohledu na její tloušťku jako každou svisle zděnou konstrukci, která vymezuje nebo vymezovala strany jakéhokoliv prostoru. Podmínka zdění přímo na stavbě odlišuje zed' od stěny, budované sesazením výhradně dřevěných prvků pomocí tesařských spojů, sesazením panelů nebo budováním pomocí moderních technologií.

Rozsah zdi jako stratigrafické jednotky (značeno zed' a dvojmístné číslo, např. „zed' 06“) vymezujeme pouze podle stejného zdiva v jedné vrstvě bez ohledu na dispozici zdi. V případě nejednoznačného spojení přerušením, považujeme zdi za samostatné stratigrafické jednotky.

V tomto příspěvku se zabýváme výhradně stratigrafickými jednotkami odkrytými archeologickým výzkumem, s možným přesahem na zdi nadzemní. Jedná se pouze o reliktní zdi bez dochovaných omítek, charakterizované zdivem a jeho skladbou, ve které převažuje zdivo lomové a smíšené.

Z hlediska časové posloupnosti se mezi odkrytými zdmi jedná výhradně o relativní datování:

- mladší;
- stejně staré;
- starší.

Alternativu absolutního datování pomocí uměleko-historické komparace architektury, především architektonických článků uložených in situ a kleneb, výzkum neodkryl, nebo jejich forma neobsahovala citlivé výrazové prostředky pro datování. Rovněž dřevo použitelné pro dendrochronologické datování výzkum neposkytl. Při relativním datování vycházíme z prostorových relací stratigrafických jednotek, které však nemají vždy jednoznačné určení časových vztahů. Platí to, jak dále rozvedeme, především o kontaktech horizontálních a diagonálních, zatímco kontakty vertikální nabízejí určení vztahu pravděpodobnější, avšak ani v tomto případě ne vždy jednoznačné.

Vertikální kontakt mezi stykem stratigrafických jednotek evidujeme ve dvou stavebních řešeních. První z nich je prostým srazem zdi na spáru (značíme S), druhé, které má dvě varianty, vzniká provázáním (značíme P). Varianty se od sebe liší formou provázání zdí. V první variantě (značíme P1) se provázání rozdílných stratigrafických jednotek realizuje vysekáním nebo nevyzděním několika stavebních vrstev v jedné z jednotek a vyplněním otvoru zdivem z jednotky druhé (tzv. šmorcy; Durdík 1999, 540). Druhou variantu (značíme P2) charakterizuje provázání prvků staviva ve všech stavebních vrstvách obou stratigrafických jednotek. Jedná se o stejnou formu provázání jako při tradičním zdění. Různost zdí se v těchto případech projevuje pouze složením nebo podobou líců odlišných zdiv. Vzhledem k tomu, že se varianta P2 uplatňuje i při provázání dvou zdí vyzděných v jedné ose, především při odbourání starší zdi a přiložení zdi mladší, nebývá často takové provázání jednoznačné. Obzvláště problematickým je provázání diagonální, blíží se již kontaktům horizontálním.

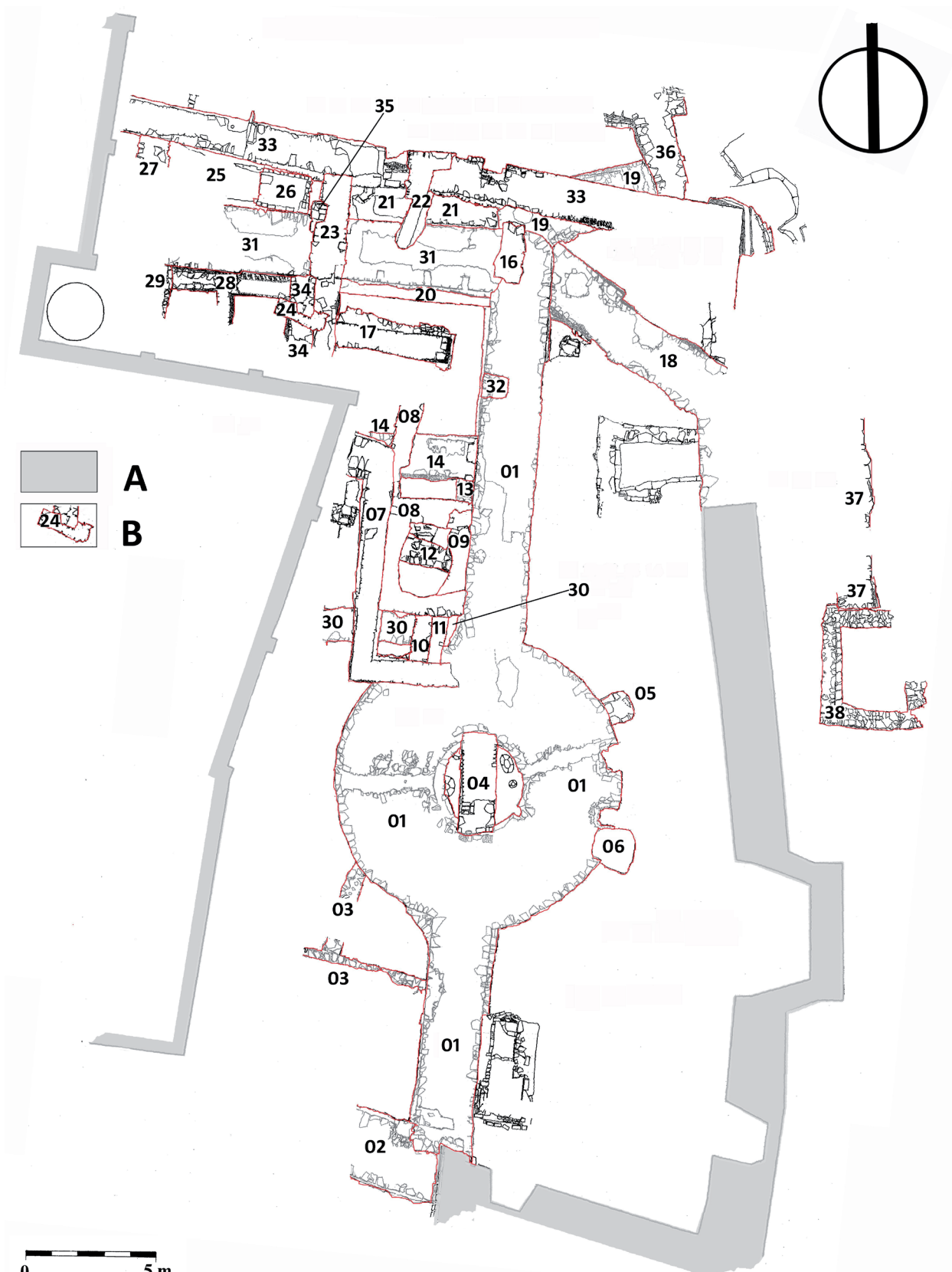
Zatímco určení časového vztahu zdí podle vertikálního kontaktu je v případě režného zdiva relativně snadné, ačkoliv ne vždy jednoznačné, zůstává časové odlišení horizontálních kontaktů výrazně obtížnější. Problematické je již samo rozhodnutí, zda se jedná o odlišné zdivo nebo pouze o změnu jeho vlastností vyvolanou některým z mnoha faktorů stavební aktivity. Teoreticky platí, že při stavění zdi je vždycky spodní vrstva starší než vrstva následující, která mohla vznikat z odlišného staviva a pojiva, ale časové rozpětí mezi jejich vyzděním se může pohybovat v různých časových úsecích od bezprostřední následnosti až po celá staletí. Avšak ani v případě, že došlo k nadezdění starší zdi nebo k jejímu podezdění s větším časovým odstupem, vyvolaným přestavbou, nemusí být vymezení hranice jednoznačné. Platí to obzvláště u nadezdívky rozvolněné koruny. Většinou se proto při modelování vývoje zdi jedná pouze o hypotézu vycházející ze dvou možných modelů závislých na skladbě zdiva a na většinou nejednoznačné hranici mezi nimi.

Žádnou stratigrafickou jednotku nekryla omítka ani její stopy. Na líci některých zdí nebo na jejich rozvolněných korunách můžeme sledovat pouze drobné zásahy do zdiva, které souvisí s jeho opravami nebo zazdívkami otvorů.

Deskriptivní systém zdí

Na Starém zámku ve Škvorci evidujeme v reliktech odkrytých archeologickým výzkumem, výhradně na základě pouhého vizuálního a hmatového posouzení, zdi definované stavivem, pojivem a skladbou. Zdi značíme dvoumístnými čísly uvedenými na plánu (obr. 1).

Při určení skladby (struktury) zdi vycházíme z jeho profilu, užití staviva a z uspořádání jednoho líce či líců obou. Podle profilu, ne vždy prověřitelného (nezjištěno), rozlišujeme zdi s jádrem a zdi s plnou skladbou.¹ Podle staviva od sebe oddělujeme zdi jednotné a zdi smíšené.² Podoba líců zdi vychází z kladení staviva při jejich zdění a ovlivňuje ji užití stavivo a způsob jeho úpravy před zděním. Podle pohledového posouzení zkoumaných reliktních režných zdí rozlišujeme plochu líce na rozvolněnou a rovnanou.³ Na jedné zdi se mohou uplatnit oba druhy ploch (rozvolněná/rovnaná), indikující většinou výškovou hladinu terénu při stavbě. Rovnané zdi dále dělíme na zdi řádkové (Srový 1973, 306–307; Štorm 1965, 15–48) a lomové (Srový 1973, 320–321). Řádkové líce zdí, odkryté na škvoreckém hradě archeologickým výzkumem, využívají jako stavivo jak cihel,

Obr. 1. Škvorec-Starý zámek, číslování zdí. A – nadzemní zdi; B – hranice zdí. Plán F. Doubka, M Hürka, M. Macháčka, M. Beránka, P. Válka z let 2008–2010. – *Abb. 1. Škvorec-Starý zámek, Mauerbezifferung. A – überirdische Mauern; B – Mauergrenzen. Plan F. Doubek, M Hüreke, M. Macháček, M. Beránek, P. Válek aus den Jahren 2008–2010.*

tak i sekáním upraveného kamene. Užitá vazba se omezuje na vazbu běhounovou. Ze skladeb zdí se vedle smíšených (smíšení výhradně nahodilé případně s možnou interpretací cihel jako mladšího šibru⁴) uplatňují zdi lomové (lámané a dále neupravované kameny vykreslující nepravidelnou síť spár, na které je patrná snaha po udržení vodorovné spáry) a pelasgické (hrubé různě velké kameny vykreslující nepravidelnou síť spár bez snahy po udržení vodorovné spáry). Na závěr deskripce je v poznámce uváděna tloušťka zdi, její dispoziční rozvržení (jednoramenné, dvouramenné, ..., a blok), orientace a ostatní informace podle zjištěných entit a kvalit. V závěru poznámky uvádíme založení zdi a obrázky, kde je zeď dokumentována.

Při rozboru orientace stratigrafických jednotek používáme pro označení směrů zdí vztah jejich delší osy k čelu hradu. Jako čelo hradu volíme zeď dosedající k základům válcové stavby zprava, od severu a na straně protilehlé zleva, od jihu (obr. 1). Všechny směry zdí, alespoň přibližně shodné s tímto směrem, označujeme za zdi příčné a zdi, k čelu alespoň přibližně kolmé, za zdi hloubkové. Směr příčné zdi vymezují její kontakty, případně orientace „vlevo“ – „vpravo“ při pohledu na čelo hradu. U zdí hloubkových udávají její směr kontakty nebo orientace „vpřed“ – „vzad“ od východu. Výraznější odklon od příčné nebo hloubkové orientace označujeme jako diagonální. Stejně označení užíváme i při uvádění směrů zdí předpokládaných. Zalomené úseky zdí označujeme jako „ramena“ a udáváme jejich směr.

Zeď 01:

Stavivo: 01;

Pojivo: A;

Skladba: jádro; jednotná; rovnaná; pelasgická;

Poznámka: zeď tlustá 3,00–3,10 m; jednoramenná, příčně orientovaná zeď, přerušená válcovou stavbou (celkový $\varnothing=11,00-11,30$ m; vnitřní $\varnothing=3,20-3,30$; tloušťka zdi 3,90–4,00 m), prostupující příčnou zdi vpřed i vzad o více než jednu třetinu; válcová stavba a zeď provázány, provázanost podtrhuje podezdění zadních koutů, pod jejich ostrým napojením ve vyšších partiích; zeď se soklem na zadní straně; založení není patrné, pravděpodobně na skalním podloží; obr. 2, 3, 4, 12, 13, 14.

Zeď 02:

Stavivo: 01;

Pojivo: B;

Skladba: jádro; jednotná; rozvolněná; neurčeno;

Poznámka: zeď tlustá 3,10–20 m; jednoramenná; hloubková orientace; založení není patrné; obr. 3.

Zeď 03:

Stavivo: 01;

Pojivo: I;

Skladba: plná; hloubka výkopu nedovoluje dál určit;

Poznámka: zeď tlustá 0,50–0,60 m; dvouramenná; hloubkový směr od 01, vzadu zabíhá do profilu archeologické sondy, příčně doprava vedené rameno po přerušení končí u válcové stavby.

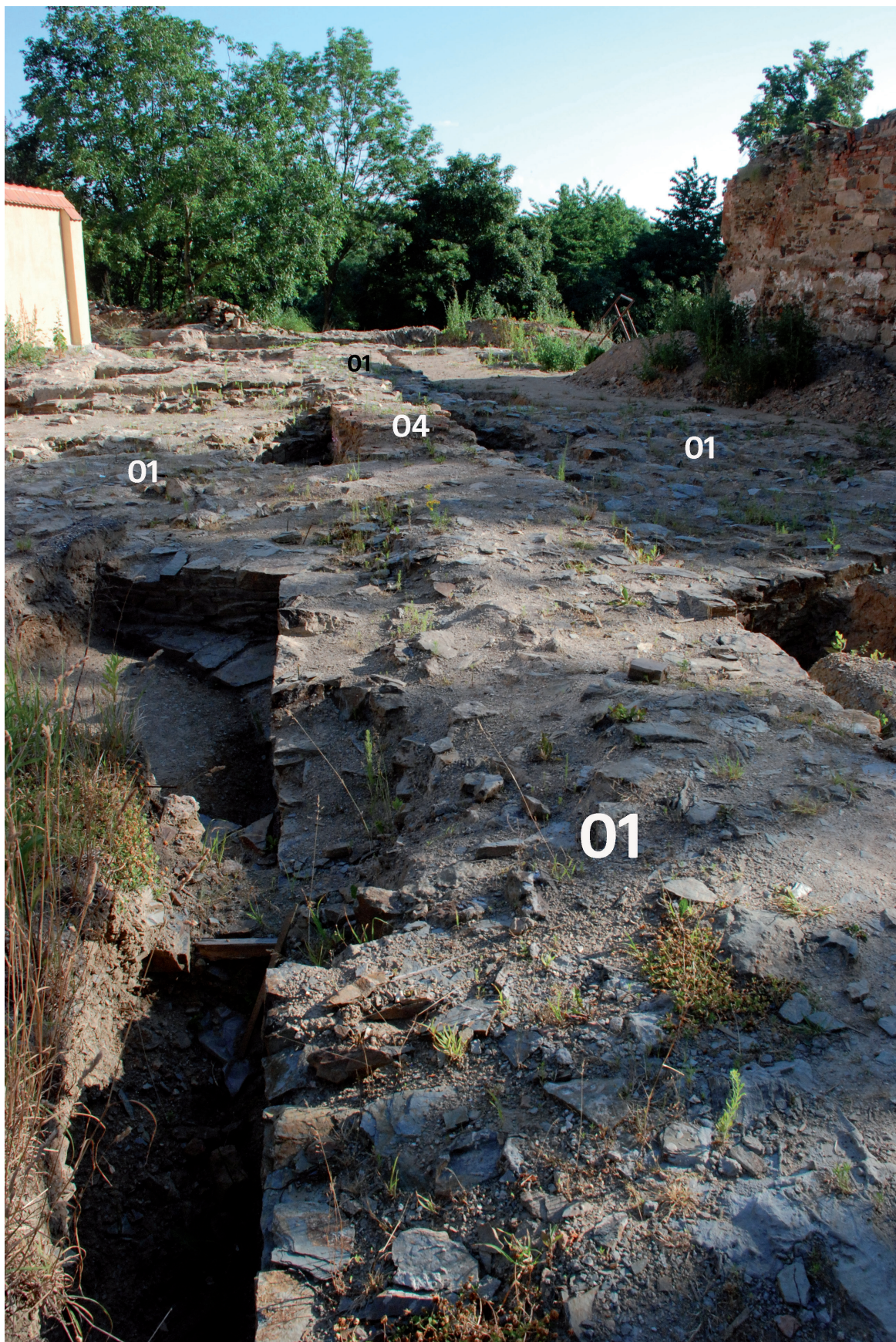
Zeď 04:

Stavivo: 01, 03a, 03b, 05, 06, 07;

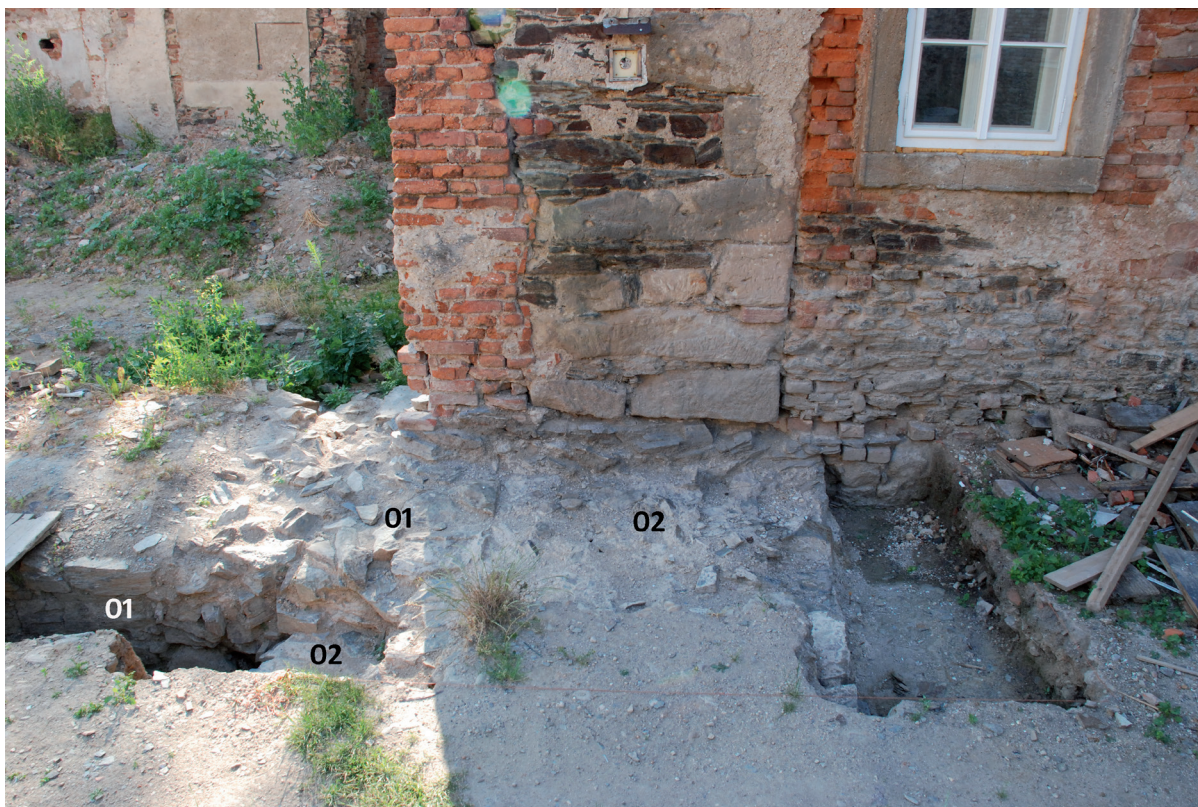
Pojivo: C;

Skladba: plná; smíšená; rovnaná; pelasgická;

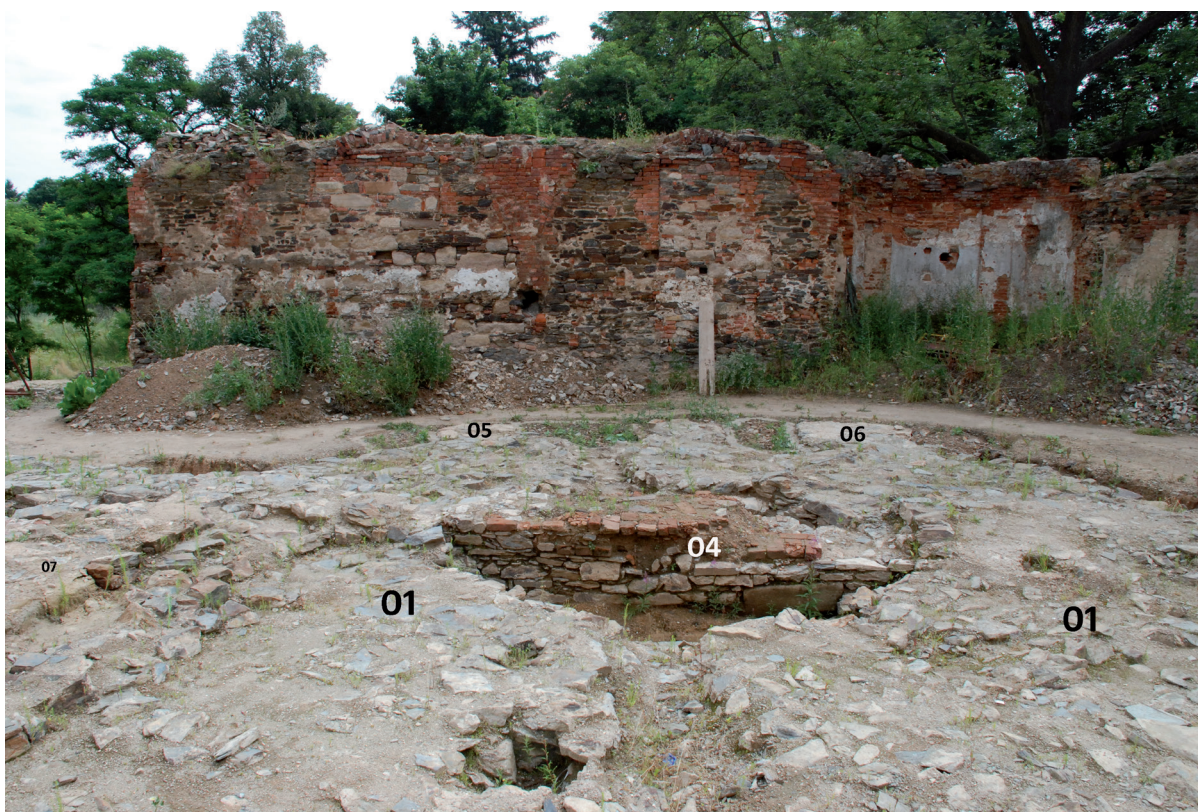
Poznámka: zeď tlustá 1,20 m; jednoramenná; příčná; cihla se uplatňuje především v horní partii, kde přechází do běhounové vazby; založení není patrné; obr. 2, 4.

Obr. 2. Škvorec-Starý zámek, zdi 01, 04. Foto L. Kursová. – Abb. 2. Škvorec-Starý zámek, Mauern 01, 04. Foto L. Kursová.

Obr. 3. Škvorec-Starý zámek, zdi 01, 02. Foto L. Kursová. – Abb. 3. Škvorec-Starý zámek, Mauern 01, 02. Foto L. Kursová.

Obr. 4. Škvorec-Starý zámek, zdi 01, 04, 05, 06. Foto L. Kursová. – Abb. 4. Škvorec-Starý zámek, Mauern 01, 04, 05, 06. Foto L. Kursová.

Zed' 05:

Stavivo: 01, 02, 03b;

Pojivo: D;

Skladba: plná; smíšené; rovnané; pelasgické;

Poznámka: zed' o rozměrech 1,10 x 1,10 m; blok; založení není patrné; obr. 4.

Zed' 06:

Stavivo: 01; neměřitelné fragmenty stavební keramiky;

Pojivo: D;

Skladba: plná; smíšená; hloubka výkopu nedovoluje dál určit

Poznámka: zed' o rozměrech 1,00–1,60 x 1,50 m; blok; založení není patrné; obr. 4.

Zed' 07:

Stavivo: 01, 03a, 02, 06, 07, 09;

Pojivo: E;

Skladba: plná; smíšená; rozvolněná/rovnaná; horní řádkovaná;

Poznámka: zed' tlustá 0,75–1,20 m; trojramenná; hloubkový směr, založený převážně na koruně válcové stavby, mimo ní příčné zalomení vpravo, na konci hloubkové rameno zalomeno vzad zabíhá do profilu archeologické sondy; řádkovaný líc zdi 03a cihel s ledabylým řádkováním; větší část založena do zasypu; obr. 5, 7, 8, 10, 12.

Zed' 08:

Stavivo: 01, 08, 12, 03a;

Pojivo E;

Skladba: plná; smíšená; rovnaná; pelasgická;

Poznámka: zed' nepravidelné tloušťky; čtyřramenná; dispozice nepravidelná, dvě hloubková ramena uzavřená na jejich zadních stranách příčným ramenem, prodlouženým v jeho ose ramenem čtvrtým, považováno za pec (Durdík 2010, 7); založení na půdním podloží, pouze část na zdi 13 a 14; obr. 5, 6, 7, 8, 9, 12.

Zed' 09:

Stavivo: 01, 06, 08, 12, 03a, 02;

Pojivo: E;

Skladba: plná; smíšená; rovnaná; pelasgická;

Poznámka: zed' nepravidelní tloušťky; jednoramenná; příčnou dispozicí uzavírá nepravidelné U zdi 08, v celé délce přisedá ke zdi 01; založení není patrné; obr. 5, 6, 7.

Zed' 10:

Stavivo: 02, 01, 03a;

Pojivo: E;

Skladba: plná; smíšená; rovná; lomová;

Poznámka: zed' tlustá 0,65 m; jednoramenná; příčná mezi 07 a 08; založení není patrné; obr. 5, 6.

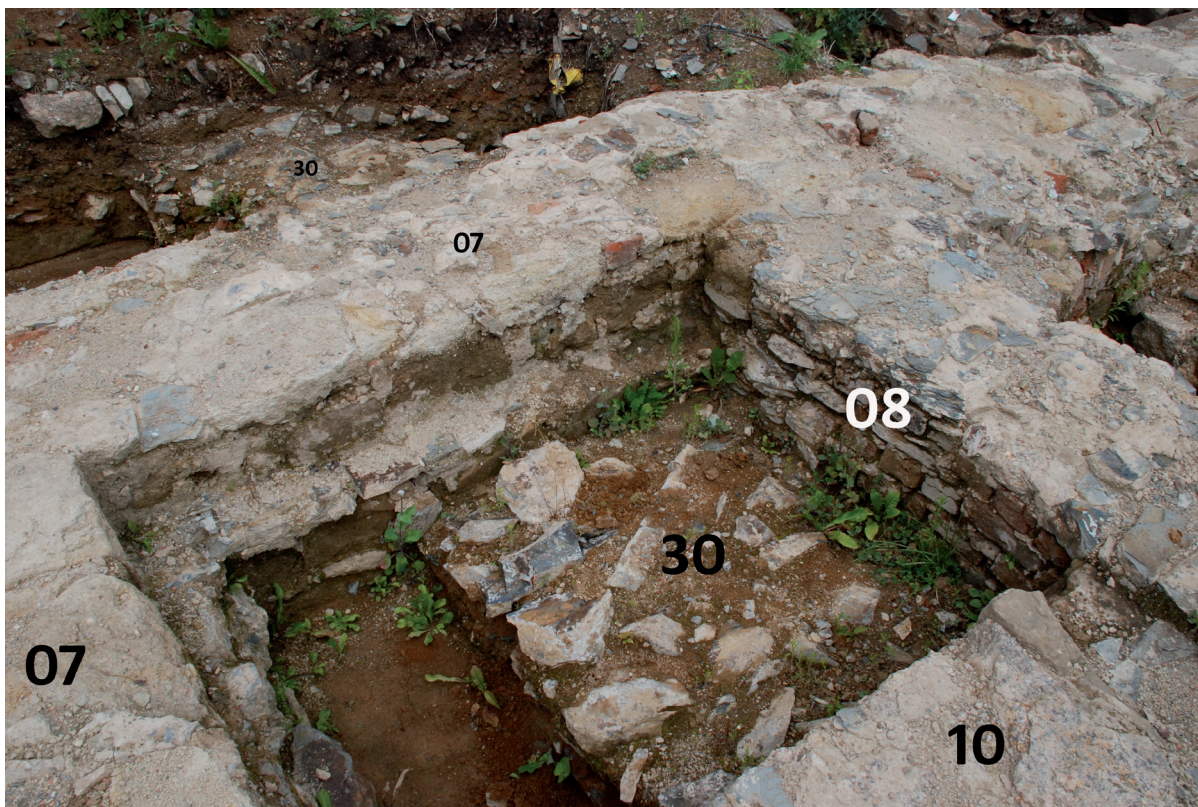
Zed' 11:

Plnivo: 07, 08, 11, 01, 03;

Pojivo: E;

Skladba: plná; smíšená; rozvolněná; pelasgická;

Poznámka: zed' tlustá 0,55 m; jednoramenná; příčná mezi 07 a 08, zadním lícem přiložená k 10; založení není patrné; obr. 6.

Obr. 5. Škvorec-Starý zámek, zdi 07, 08, 10, 30. Foto L. Kursová. – Abb. 5. Škvorec-Starý zámek, Mauern 07, 08, 10, 30. Foto L. Kursová.

Zed' 12:

Stavivo: 02, 01, 08, 09;

Pojivo: F;

Skladba: jádro; smíšená; rovnaná; lomová; obr. 7;

Poznámka: zeď tlustá 0,85–1,15 m; jednoramenná; hloubková mezi 08 a 09; pravděpodobně pouze povrchní založení do zásypu.

Zed' 13:

Stavivo: 01;

Pojivo: G;

Skladba: neurčeno; jednotná; rovnaná; lomová;

Poznámka: zeď tlustá 0,65–0,85 m; dvouramenná; hloubkovým ramenem prostupuje štěrbinový okenní otvor; příčné rameno přisedá předním lícem k 01; založení na skalním podloží; obr. 8, 9, 10.

Zed' 14:

Stavivo: 01;

Pojivo: H;

Skladba: neurčeno; jednotná; rovnaná; lomová;

Poznámka: zeď tlustá 1,75 m; jednoramenná; hloubková zeď prolomena dveřním otvorem se segmentovým záklenkem, pravděpodobně přímé špalety otevřeny doprava, nároží nepravidelně střídají s 01 armatury 3a, stojiny vylámané, nad záklenkem na hraně koruny vpravo dráže po trámu (vyzdívka viz 15); odkrytý hloubkový rozměr a její ukončení neodpovídají dispozici stavby, takže musíme předpokládat její neodkryté pokračování; založení na skalním podloží; obr. 8, 10, 11, 12, 13, 15.

Obr. 6. Škvorec-Starý zámek, zdi 08, 09, 10, 11. Foto L. Kursová. – Abb. 6. Škvorec-Starý zámek, Mauern 08, 09, 10, 11. Foto L. Kursová.

Zed' 15:

Stavivo: 01;

Pojivo: J;

Skladba: neurčeno; jednotná; rovnaná; lomová;

Poznámka: zed' tlustá 1,75 m; vyzdívka dveřního otvoru (zdivo 14); vyzdívkou prostupuje okenní otvor se špaletami, rozevírajícími se vpravo a přisedajícími ke špaletám dveřního otvoru, vlevo zpevněný dvěma armaturami 3a, architráv 01; založení na skalním podloží; obr. 10, 11, 12.

Zed' 16:

Stavivo: 01, 03a, 03b, 07, 09, 12, 13, 02;

Pojivo: K;

Skladba: plná; smíšená; rovnaná; neurčeno;

Poznámka: zed' tlustá 0,80–1,00 m; pravděpodobně jednoramenná; založená na rozvolněné koruně zdi 01.

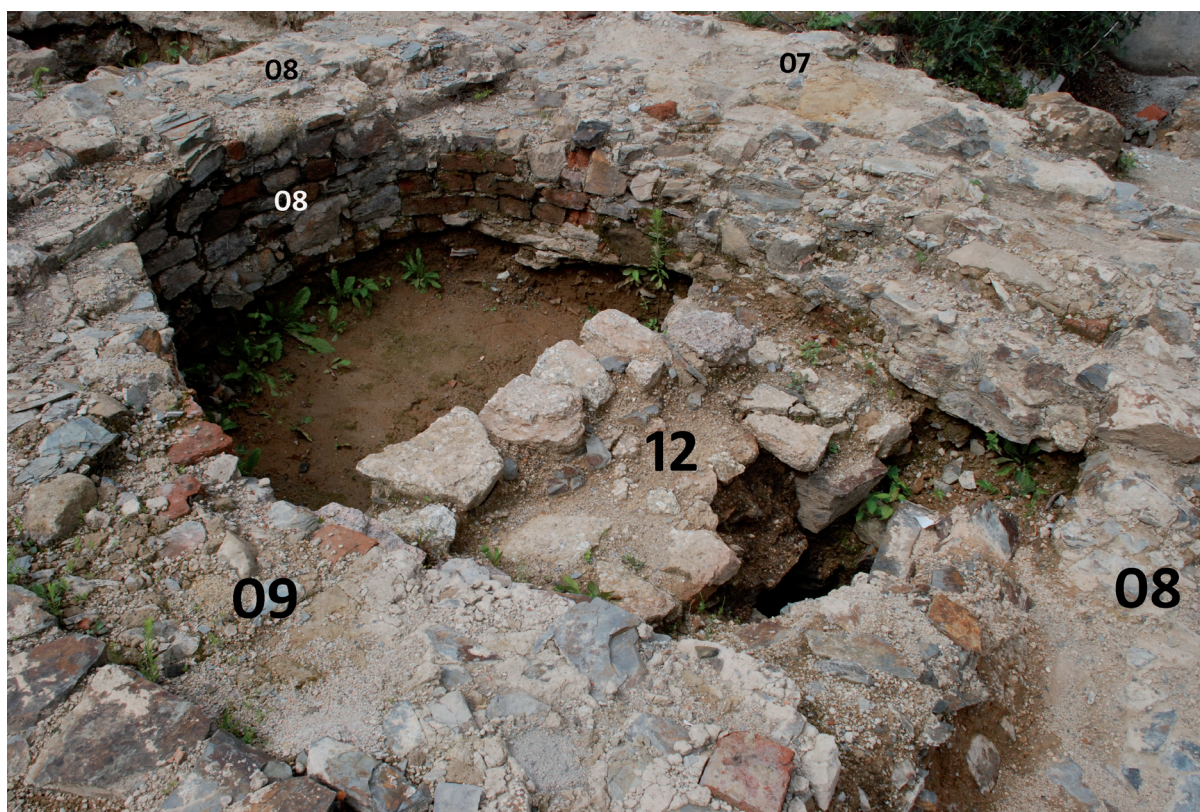
Zed' 17:

Stavivo: 01, 03b, 03a, 02, 06, 08, 11, 15;

Pojivo: L;

Skladba: neurčeno; smíšená; rozvolněná/rovnaná; pelasgická;

Poznámka: zed' tlustá 0,85–1,00 m; jednoramenná; hloubková orientace; základ výrazně odsazený ve stejné výšce jako u zdi 01 a ca o 0,30 m výše oproti odsazení základu zdi 31; na ploše odsazení v předním profilu otisky prken, vodorovně položených směrem ke zdi 01; pravá boční plocha s otisky svislých prken (tloušťka 3,3 cm, šíře kolem 20 cm), nejspíše vzpěra stěny výkopu; přední profil zdi rovnaný, zadní pokračuje za hranici sondy; založená do výkopu; obr. 9, 15.

Obr. 7. Škvorec-Starý zámek, zdi 07, 08, 09, 12. Foto L. Kursová – **Abb. 7.** Škvorec-Starý zámek, Mauern 07, 08, 09, 12. Foto L. Kursová.

Zed' 18:

Stavivo: 01 (pouze ve výzkumu odkryté zdi;

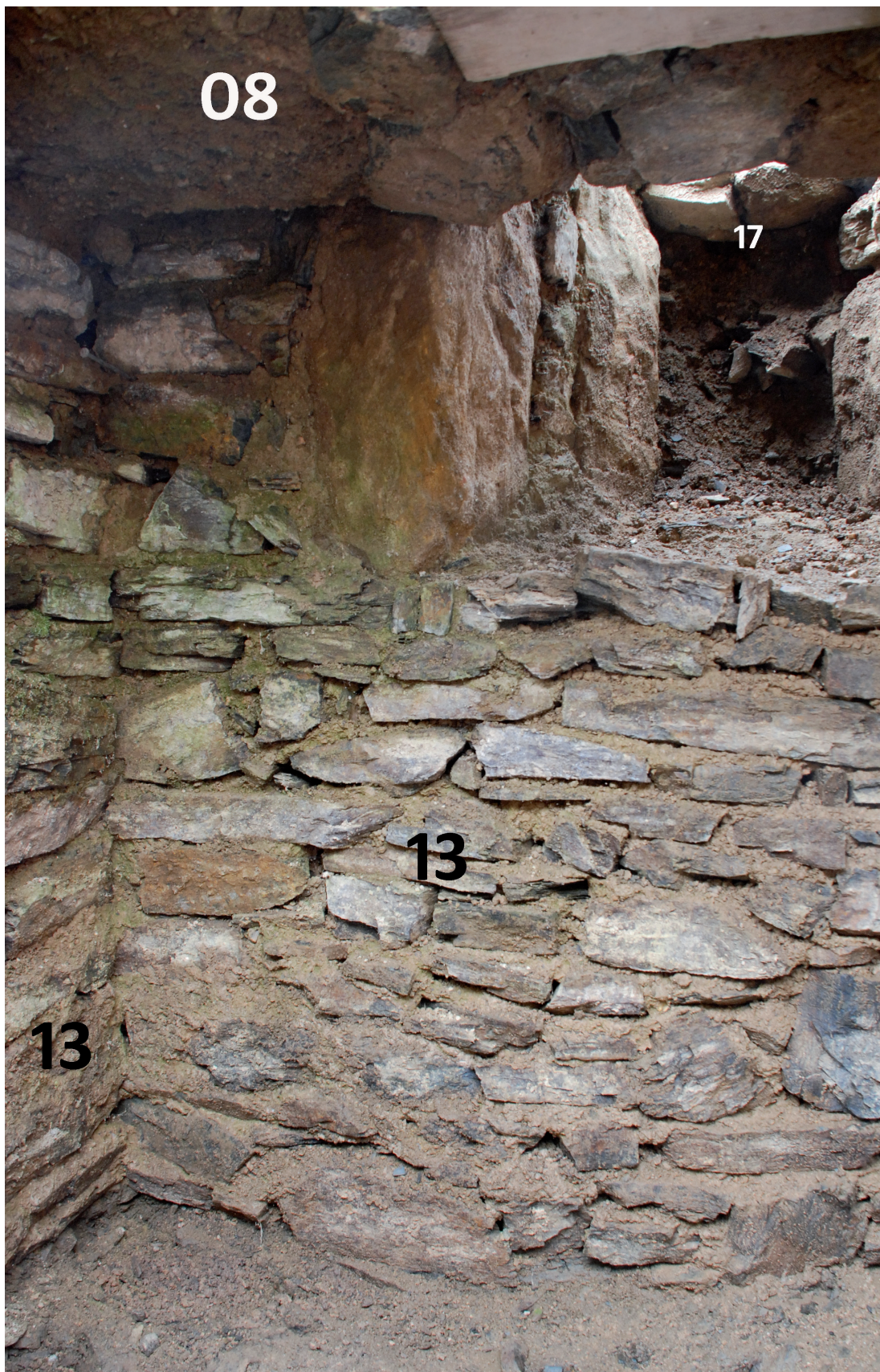
Pojivo: M;

Skladba: jádro; smíšená; rovnaná; pelasgická;

Poznámka: zeď tlustá 2,80–3,15 m; dvouramenná; v pravém úseku diagonální; kontaktem S dosedá ke zdi 01 a částí i k 19; příčná orientace pokračuje nadzemní částí s druhotně zazděnou bránou, četné přestavby a opravy s užitím staviva 11, 03a; založení podle nadzemní části pravděpodobně na skalním podloží.

Obr. 8. Škvorec-Starý zámek, zdi 07, 08, 13, 14. Foto L. Kursová. – **Abb. 8.** Škvorec-Starý zámek, Mauern 07, 08, 13, 14. Foto L. Kursová.

Obr. 9. Škvorec-Starý zámek, zdi 08, 13, 17. Foto L. Kursová. – Abb. 9. Škvorec-Starý zámek, Mauern 08, 13, 17. Foto L. Kursová.

Zed' 19:

Stavivo: 01, 03b, 03a;

Pojivo: A;

Skladba: jádro; smíšená; rovnaná; lomová;

Poznámka: zed' tlustá 3,00 m měřitelné v jediném místě; jednoramenná; diagonální; v zadním profilu v kontaktu S se zdmi 01, 21, 31, přední profil v kontaktu S se zdí 36; nasedá na ní zed' 16 a vyždívka odlehčovacího oblouku zdi 33; založení není patrné; obr. 18.

Zed' 20:

Stavivo: 01;

Pojivo: N;

Skladba: neurčeno; jednotná; rovnaná; lomová;

Poznámka: zed' s možnou interpretací plenty k rozvolněné líci zdi 31; jako plenta tlustá 0,30–0,45 m; jednoramenná; orientace viz zed' 31; koruna o 0,30 m níže než ústupek zdi 01; založení není patrné, pravděpodobně na skalním podloží; obr. 14, 16.

Zed' 21:

Stavivo: 01, 03a;

Pojivo: J;

Skladba: nezjištěno; smíšená; nezjištěno; nezjištěno;

Poznámka: zed' tlustá 0,75–1,25 m; jednoramenná; hloubková orientace, vložená mezi zdi 31 a 33 s kontaktem S, pravděpodobně i vyplň dveřního otvoru ve zdi 23; nasedá na ní zed' 22; založení není patrné.

Zed' 22:

Stavivo: 01, 02, 03a, neměřitelné fragmenty cihel;

Pojivo: O;

Skladba: plná; smíšená; rovnaná; pelagická;

Poznámka: tloušťka zdi neměřitelná; dvouramenná; delší rameno příčné, druhé kratší vpřed při pravém líci zdi 33; založeno na zdech 21, 31, 33; obr. 22.

Zed' 23:

Stavivo: 01, 02, 03a;

Pojivo: P

Skladba: plná; smíšená; rovnaná; pelagická;

Poznámka: zed' tlustá 1,10–1,30 m; jednoramenná; příčná zed'; v koruně svislé kapsy pro trámy; k přední líci v kontaktu S zdi 17, 21, k zadnímu líci v kontaktu S zdi 34, 35 (výplň vysekané kapsy), na korunu dosedá zed' 24, v kontaktu S zdi k levému líci zdi 33; založení prokazatelně na zdi 31 a 20, vlevo patrné založení do hlíny ke koruně zdi 20; obr. 16, 17.

Zed' 24:

Stavivo: 02; 01; fragmenty cihel;

Pojivo: Q

Skladba: plná; smíšená; rovnaná; pelagická;

Poznámka: zed' tlustá 0,65 m; jednoramenná; diagonální orientace; založená na zdi 23, 34.

Zed' 25:

Stavivo: 01, 02;

Pojivo: R

Skladba: neurčeno; smíšená; neurčeno; neurčeno;

Poznámka: zeď tlustá 1,55–2,25 m; jednoramenná; jako výplň s kontaktem S mezi zdí 31 a diagonální zdí 33, udávající rozšiřování vzad; orientace hloubková; založení není zjištěno.

Zeď 26:

Stavivo: 04;

Pojivo: S

Skladba: obezdění prostoru; jednotná; rovnaná; běhounová;

Poznámka: prostor o příčné šířce 1,10 m, hloubka přesahovala 1,70 m, vymezen dvěma hloubkovými a vpředu příčnou zdí, tlustou 0,14 m; podlaha částečně cihlová, přední strana kámen (zeď 25); založení zeď 25; obr. 17.

Zeď 27:

Stavivo: 01, 06, 09;

Pojivo: T

Skladba: neurčeno; smíšená; nezjištěno; nezjištěno;

Poznámka: zeď tlustá 1,10 m; jednoramenná; příčná; kontaktem S se zdí 33; založení není zjištěno, pravděpodobně na zdi 25.

Obr. 10. Škvorec-Starý zámek, zdi 07, 13, 14, 15. Foto L. Kursová. – **Abb. 10.** Škvorec-Starý zámek, Mauern 07, 13, 14, 15. Foto L. Kursová..

Obr. 11. Škvorec-Starý zámek, zdi 14, 15. Foto L. Kursová. – Abb. 11. Škvorec-Starý zámek, Mauern 14, 15. Foto L. Kursová.

Obr. 12. Škvorec-Starý zámek, zdi 01, 07, 08, 14, 15. Foto L. Kursová. – Abb. 12. Škvorec-Starý zámek, Mauern 01, 07, 08, 14, 15. Foto L. Kursová.

Zed' 28:

Stavivo: 01;

Pojivo: J;

Skladba: neurčeno; jednotná; nezjištěno; nezjištěno;

Poznámka: zeď tlustá 1,10 m; dvouramenná; delší rameno hloubkové, kratší příčné vlevo; kontaktem S se zdí 31; odkryta pouze rozvolněná koruna; založení není zjištěno.

Zed' 29:

Stavivo: 01, 08;

Pojivo: U;

Skladba: neurčeno; smíšená; nezjištěno; nezjištěno;

Poznámka: tloušťka zdi nezjištěna, odkryt pouze fragment přední líce; jednoramenná; příčné; kontakt S se zdí 28 a pravděpodobně i se zdí 31; založení není zjištěno.

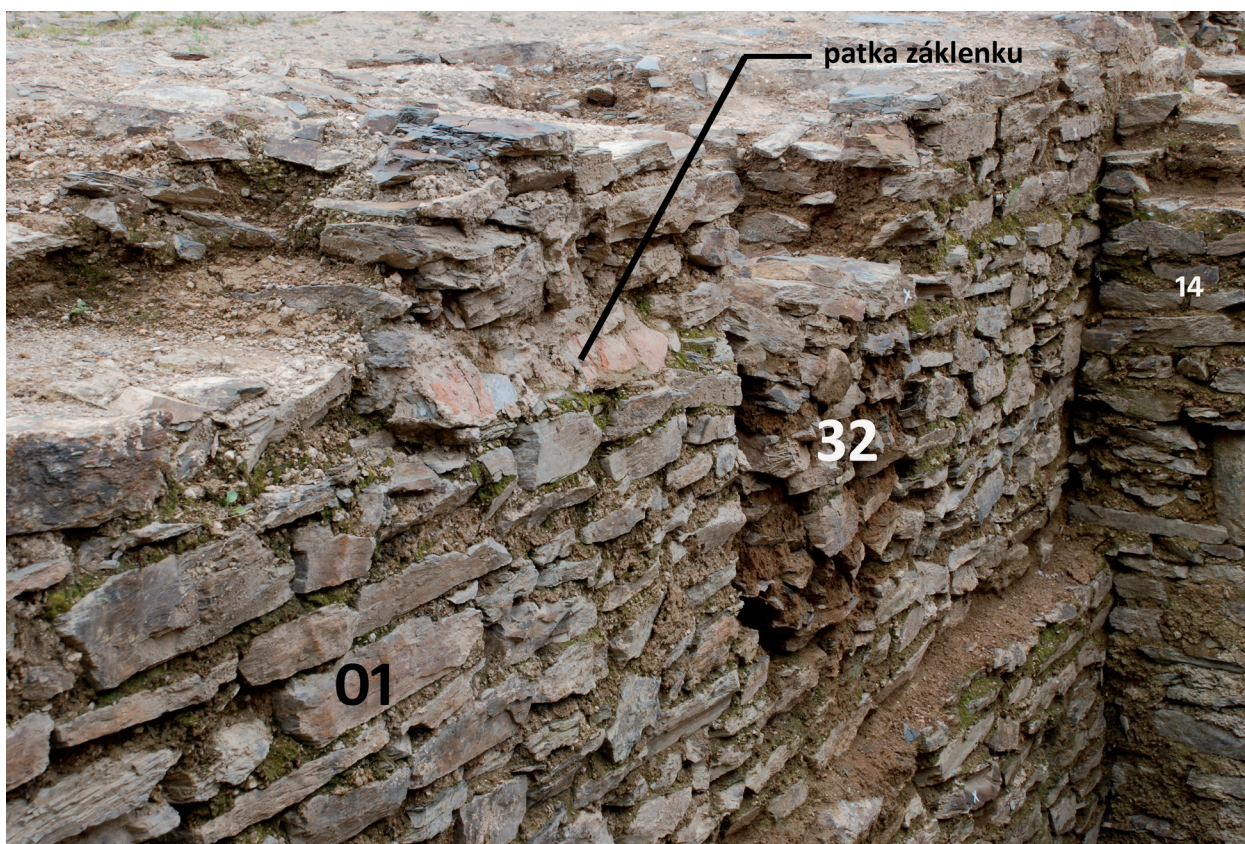
Zed' 30:

Stavivo: 01;

Pojivo: A;

Skladba: nezjištěno; asi jednotná; nezjištěno; nezjištěno;

Poznámka: zeď tlustá 1,10–1,25 m; jednoramenná; hloubková; zeď s kontaktem S k 01, s ohledem na výšku koruny bez kontaktu s 08, podbíhající zdi 07, 10, 11; založení není patrné, odkryta pouze koruna; obr. 5.

Obr. 13. Škvorec-Starý zámek, zdi 01, 14, 32. Foto L. Kursová. – Abb. 13. Škvorec-Starý zámek, Mauern 01, 14, 32. Foto L. Kursová.

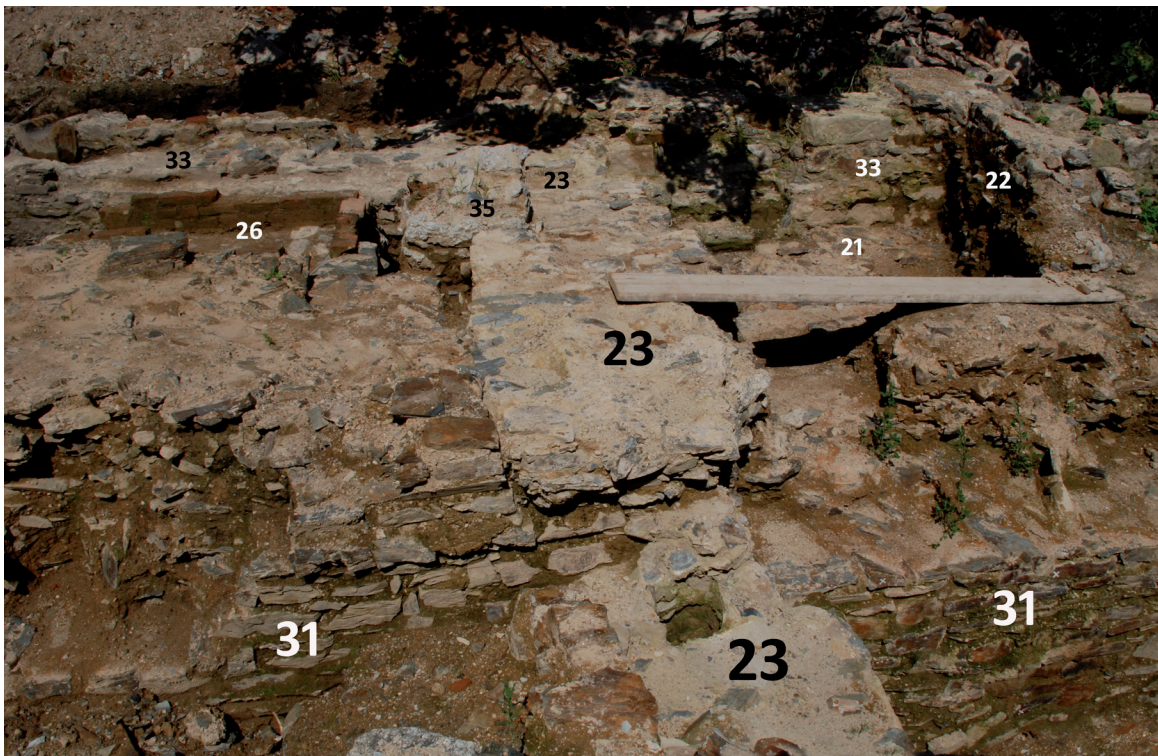
Obr. 14. Škvorec-Starý zámek, zdi 01, 20, 31. Foto L. Kursová. – Abb. 14. Škvorec-Starý zámek, Mauern 01, 20, 31. Foto L. Kursová.

Obr. 15. Škvorec-Starý zámek, zdi 14, 17. Foto L. Kursová. – Abb. 15. Škvorec-Starý zámek, Mauern 14, 17. Foto L. Kursová.

Obr. 16. Škvorec-Starý zámek, zdi 17, 20, 23, 31. Foto L. Kursová. – Abb. 16. Škvorec-Starý zámek, Mauern 17, 20, 23, 31. Foto L. Kursová.

Obr. 17. Škvorec-Starý zámek, zdi 21, 23, 26, 31, 33, 35. Foto L. Kursová. – Abb. 17. Škvorec-Starý zámek, Mauern 21, 23, 26, 31, 33, 35. Foto L. Kursová.

Zed' 31:

Stavivo: 01;

Pojivo: A;

Skladba: nezjištěno; jednotná; rozvolněná se snahou po rovnání; pelasgická;

Poznámka: zeď tlustá 3,00–3,10 m; jednoramenná; hloubková; s kontaktem P1 k 01, nasedající zdi 22, 23; není vyloučeno přelentování spodní části zdi 20 (odlišné pojivo), v případě zdi 20 jako rozšířeného základu zdi 30, opačná skladba líce (rovnaná plocha základu, mírně rozvolněná plocha nad rozšířeným základem); levá horní hrana koruny s kapsami pro zhlaví trámů (rytmus 1,50–1,75 m); založení není patrné, velmi pravděpodobně na skále; obr. 14, 16, 17.

Zed' 32:

Stavivo: 01, drobné zlomky cihel;

Pojivo: J;

Skladba: plná; smíšená; rozvolněná; pelasgická;

Poznámka: zeď o rozměrech 0,80–0,90 m x 1,00 m; blok; založení na zadní hraně zdi 01; obr. 13.

Zed' 33:

pro svoji složitost je zeď charakterizována v podkapitole 3.2; obr. 17, 18, 19;

Zed' 34:

Stavivo: 01, 03b, 03a, 06, 08, 11, 15;

Pojivo: L;

Skladba: neurčeno; smíšená; neurčeno; neurčeno;

Poznámka: zeď tlustá 1,00–1,05 m; jednoramenná; příčná; kontakt S se zdi 23, 31 vyloučit nelze kontakt S se zdi 28, nebo její překrytí; překrytá zdi 24; založení není patrné.

Zed' 35:

Stavivo: 02, fragmenty cihel a 01;

Pojivo: Q;

Skladba: plná; smíšená; rozvolněná; pelasgická;

Poznámka: zed' o rozměrech 0,80 x 0,65 m; blok; založení ve vylámané kapse na zadní hraně zdi 23; obr. 17.

Zed' 36:

Stavivo: 01;

Pojivo: T;

Skladba: jádro; jednotná; rovnaná; lomová;

Poznámka: zed' tlustá 2,10 m; trojramenná; diagonální, delším ramenem kolmá ke zdi 19; vpravo vzad a vpřed diagonální ramena, kolmá k delšímu rameni; levým profilem v kontaktu S se zdí 33 a zadním lícem se zdí 19; založení není patrné.

Zed' 37:

Stavivo: 01;

Pojivo: J;

Skladba: plná; jednotná; rovná; lomová;

Poznámka: zed' tlustá ca 1,65 m; jednoramenná; odkrytý úsek příčný; kontakt S se zdí 38; stavivo kladeno na sklon svahu; založení do hlíny; obr. 20.

Zed' 38:

Stavivo: 01;

Pojivo: C;

Skladba: plná; jednotná; rovná; lomová;

Poznámka: zed' tlustá ca 0,65 m, pod soklem 0,75–0,85 m; čtyřramenná, ramena uzavírala obdélník 4,00 x 3,20 m; kontakt S se zdí 37; založení na skalní podloží; obr. 20.

Obr. 18. Škvorec-Starý zámek, zdi 19, 33. Foto L. Kursová. – **Abb. 18.** Škvorec-Starý zámek, Mauern 19, 33. Foto L. Kursová.

Obr. 19. Škvorec-Starý zámek, zeď 33. Foto L. Kursová. – Abb. 19. Škvorec-Starý zámek, Mauer 33. Foto L. Kursová.

Obr. 20. Škvorec-Starý zámek, zdi 37, 38. Foto L. Kursová. – Abb. 20. Škvorec-Starý zámek, Mauern 37, 38. Foto L. Kursová.

Vztahy stratigrafických jednotek

Zdá se, že nejstarší část struktury odkrytých reliktvů tvoří stratigrafické jednotky 01, 02 a 31. Stratigrafickou jednotku 01 interpretujeme jako čelní hradbu s válcovou věží (obr. 2).

Pro zpřehlednění rozdělujeme vztahy stratigrafických jednotek na skupinu vázanou na zeď 01 a na skupinu, která se váže ke stratigrafické jednotce 31. Stavby obou skupin ovšem byly prostorově propojeny minimálně v období novověku a jejich rozdělení je tedy pouze pomocné. Zdi 37 a 38, u kterých archeologický výzkum nezjistil kontakt se žádnou jinou stratigrafickou jednotkou, tvoří třetí, poslední skupinu.

Skupina zdi 01

Stratigrafickou jednotku 01, interpretovanou jako čelní zeď nejstaršího staveniště sídla, uzavírá vlevo zeď 02 a vpravo zeď 31. Obě považujeme za obvodové hradby nejstaršího hradního jádra. K nim přisědají zdi 03, 13, 14, 15, 18, 19, 30 s podobnými znaky, avšak s kontaktem jednoznačně na spáru (kontakt S), stratigrafickou jednotkou 36, se stejným kontaktem se zdí 19, a zdi 37 a 38 (obr. 22), které k této skupině přisuzujeme pouze na základě hypotézy, kterou předkládáme jako jednu z otázek.

Časový odstup budování všech těchto stratigrafických jednotek k nejstarším jednotkám 01, 02, a 31 nedovedeme vymezit. Je však jisté, že u některých je časový odstup nepochybný, u jiných pak velmi pravděpodobný.

Čelní hradbu 01 vlevo uzavírá nejasný kontakt s hloubkově položenou zdí 02. Nejasnost zapříčiňuje částečné překrytí nadzemní zdi se složitým stavebním vývojem a nejasnou změnou struktury zdi 01 na jejím levém zakončení (obr. 3). Změna struktury však nepostihuje celou výšku dochovaného reliktu, ale pouze její horní vrstvu, kterou přesahuje do rozvolněné koruny stratigrafické jednotky 02. Situace nevylučuje vertikální kontakt P1 s ubouranou horní částí. K objasnění kontaktu a tím i vzájemných časových vazeb nepřispívá ani přibližně třímetrový rozsah odkrytí hloubkové zdi 02, která v tomto úseku nemá další kontakty.

Pravá strana stratigrafické jednotky 01 končí zaobleným nárožím předznamenávajícím její hloubkové pokračování směrem vzad. Kout na vnitřní straně však jednoznačně ukazuje na vertikální kontakt P1 s mladší stratigrafickou jednotkou 31 (obr. 14). Na vnějším zaoblení zabraňuje prověření vertikálního kontaktu přiložená zeď 19 a na rozvolněné koruně zdi fragment prokazatelně mladší stratigrafické jednotky 16.

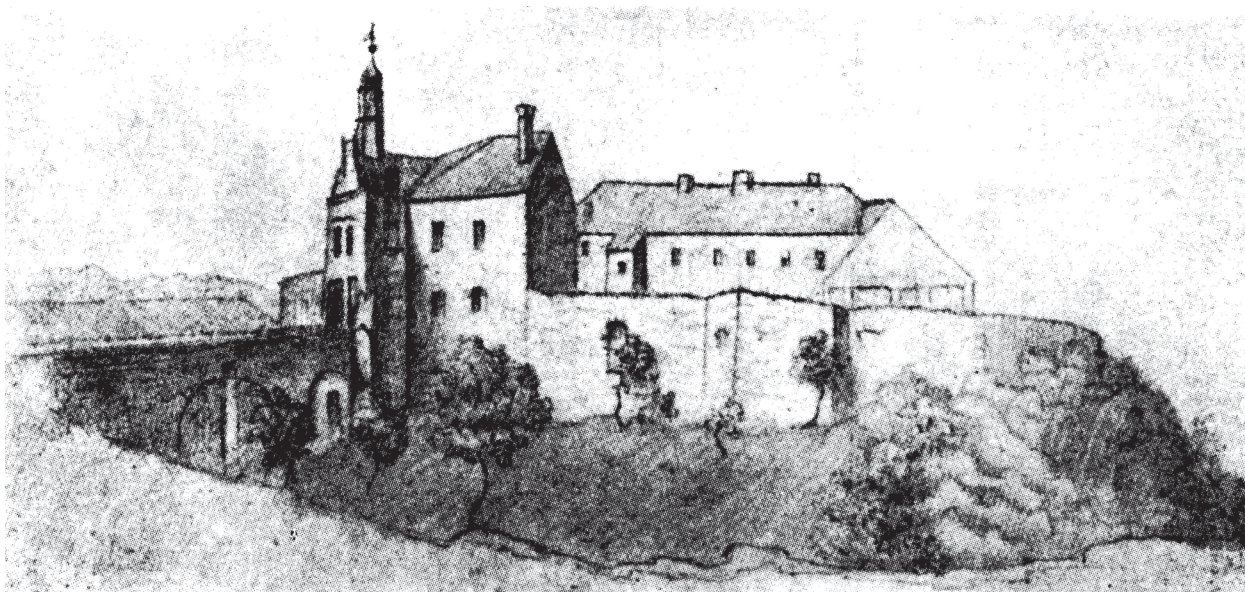
Zeď 16, založená na rozvolněné koruně vzniklé zbouráním zdi 01 do úrovně terénu, po této koruně pravděpodobně pokračovala, jak na několika místech naznačují zjištěné zbytky malty K. Zeď 16 asi přefála i základy válcové stavby, dělené přibližně v její ose zdí 04. Je-li tato stratigrafická jednotka základem zdi 16, pak její tloušťka nepřesahovala 1,20 m. Relikty zdí 04 a 16 byly založeny po zániku zdí 01 a 31 a nenaznačují žádné jiné kontakty.

Vpravo od základů věže se do zadní líce od horní hrany současné koruny zdi 01 otevírá vysekaná kapsa (obr. 13). Stratigrafická jednotka 32, která kapsu vyplnila, překročila líc zdi 01 jen o 0,05–0,10 m. Podle rozvolněné líce předpokládáme založení do půdní výplně. Funkci ani dobu založení zdi 32 nedovedeme určit. Pravděpodobně však je mladší než odstranění horní partie hradby. V jejím sousedství dokládá ukloněné položení staviva 1,00 m dlouhou klenební patku. Podle užitého stavebního materiálu se patka jeví jako součást zdi 01, avšak její relikt nedovoluje založení současně se stavbou zdi 01 jednoznačně prokázat. Vyloučit nelze ani druhotné založení patky do vylámané horizontální jizvy. Patku hypoteticky připisujeme záklenku dosedajícimu na protilehlou hloubkovou zeď 17. S ohledem na narušení protilehlé horní hrany zdi 17 však kontakt záklenkem není jednoznačný. Nejasná je i časová shoda mezi zdmi 01 a 17.

K zadnímu líci hradby 01 přisedá kontaktem S vlevo od základu válcové věže zeď 03, jejíž příčné rameno se kontaktem S váže na základ věže. Tloušťka zdi, zjištěná pouze na jejím příčném úseku, naznačuje méně významnou zástavbu založenou po zbudování hradby a zanikající pravděpodobně nejpozději spolu s válcovou věží. Další kontakty zdivo 03 nemá.

K reliktům válcové stavby přisedají kontaktem S z přední strany bloky zdí 05 a 06. Zeď 06 svojí částí vyplňuje šmorc do předního líce. Další dvě kapsy možných šmorců se zahlubují do hrany mezi zdmi. Důvod přízdívek k věži neumíme jednoznačně interpretovat. Proti nabízející se funkci druhotných opěráků, které by zajišťovaly věž, založenou v těchto místech na zvětralém podloží, stojí jejich velikost, která neodpovídá hmotě chráněného. Současně je třeba upozornit na možnost různé doby přístavby a to bezprostředně nebo s delším časovým odstupem od stavby věže. Nelze vyloučit ani jejich pořízení až po zbourání věže. Jeden z těchto bloků, pravděpodobně zeď 05, považuje T. Durdík (2010, 7) za “základ středního sloupu místnosti zaklenuté čtyřmi klenebními poli ve východním křídle.”

K přední líci pravé hradby přisedá kontaktem S zeď 18, vedená diagonálně od zdi 01a zalomená v tupém úhlu ke svojí nadzemní části, pokračující téměř rovnoběžně s příčnou zdí 01. Nepochybně se jedná o pravou část obvodové zdi zámku, kterou P. Kroupa (1998, 283) interpretuje jako východní hradbu hradního areálu, ke které přiléhá jednotraktový, možná patrový, nejspíše však přízemní

Obr. 21. Pohled na škvorecký zámek r. 1865. Podle kresby V. Steinze (Sedláček 1998, 227). – Abb. 21. Blick auf das Škvorecer Schloss im Jahre 1865. Nach einer Zeichnung von V. Steinz (Sedláček 1998, 227).

gotický palác, dosedající dle plánu A. Podlahy (Kroupa 1998, 290) až do pravého, téměř pravoúhle vymezeného kouta. Diagonální křídlo zdi 18, založené po zbudování hradby 01, tedy muselo být odstraněno nejpozději před vybudováním paláce.⁵ Na příčné křídlo, kterého se bourací práce dotkly asi pouze okrajově, se následně nejspíše napojilo příčné křídlo zdi 33 uzavírající prostor sídla na severovýchodní straně v rozsahu, který zachycují mladší veduty a plány (Kroupa 1998). Napojení muselo být podle geodetického zaměření (Batulka – Dragoun 2009) dispozičně patrné.

Rovněž k vnějšímu líci zdi 01 přisedá na spáru v místě zaobleného nároží zeď 19. Funkci zdi neumíme interpretovat. Mohla sloužit jako spojnice mezi nárožím a zdí 36, se kterou je v kontaktu S. Vyloučit můžeme funkci opěráku nároží hradby, neboť svojí dispoziční orientací by se mýjela účinkem. Nepochybně byla narušena stavbou zdi 33 (obr. 18). Její vztah ke zdem 18 a 21 není jednoznačný.

K vnitřnímu líci hradby vpravo od věže přisedají kontaktem S zdi 14 a 30. Ze zdi 30 známe pouze část její koruny rozvolněné ubouráním, pokračující pod profil archeologické sondy. Po jejím snesení na úroveň mladšího staveniště korunu převrstvily příčné zdi 07, 10 a 11 (obr. 6).

Zeď 14 (obr. 10 a 11) odkryl výzkum v celé výšce včetně základů. Založení na skalním podloží se, stejně jako u zdi 01, neprojevuje odlišením ploch líců, naopak je zřejmé, že líce se již od základové spáry pohledově uplatňovaly. Zdí prostupoval dveřní otvor s „uvítacím“ přístupem zleva (Rykl 2010, 400; obr. 10), zatímco z pravé strany se otvor otevíral mírně se rozvírajícími špaletami pod segmentovým záklenkem (obr. 11). Ztráta funkce dveřního otvoru dovolila vyjmutí jeho portálu a uzavření zdi 15.

U zdi 15 (obr. 10 a 11) nelze vyloučit dvě stavební mikro fáze, z nichž první by později v horní partii nahradila zeď prolomením šterbinového okna. Jediná vyzdívka, případně obě vyzdívky, vyplnily původní dveřní otvor v plné tloušťce. Okenní otvor lemují pískovcové neopracované stojiny s fylitovým architrávem. Okenní nika využívá segmentový záklenek dveří nad výrazně se rozvírajícími špaletami, které nasedají na přímý parapet (obr. 11).

Do kontaktu S se s vnitřním lícem hradby dostal mezi zdmi 14 a 30 i přední líc dvouramenné zdi 13 (obr. 9). Její příčné rameno současně kontaktem S přisedá svým profilem i ke zdi 14

a jednoznačně prokazuje oproti ní své mladší založení (obr. 10). Vlevo se příčné rameno zalamuje do ramene hloubkově orientovaného, pokračujícího vzad do profilu sondy. Hloubkovým ramenem prostupuje šterbinové okno se špaletami, rozevírajícími se vpravo. Otvor i nároží špalet zpevňují neopracované pískovcové stojiny usazené na plném parapetu. Vrchol okenního otvoru neznáme, odstranilo jej zřejmě zakládání zdi 08 nebo 12. Rovněž neznáme vztah zdi 13 ke zdi 30.

Zdi 13 a 14 náleží do doby odkrytého skalního podloží, kdy svoji funkci plnila zeď 01 považovaná za čelo středověkého hradu. Podle našeho modelu vznikla v tomto období vpravo od válcové věže ve dvou fázích či mikrofázích zástavba, do které byly nepochybně zakomponovány zdi 13 a 14. Vyloučit nemůžeme ani zeď 30, jejíž vztah k předchozím dvěma ovšem archeologický výzkum neumožnil doložit. Stejně tak neznáme ani rozsah stavby, které zdivo náleží. Příčný rozměr jeho interiéru, počítáme-li za počátek levý líc zdi 31 až k pravému líci zdi 30 dosahoval 13,30–13,40 m. V případě odečtení zdi 30 jej musíme zkrátit na 10,60–10,70 m. Hloubkový rozměr odhadnout neumíme vůbec.

Ostatní zdi, 07, 08, 09, 10, 11 a 12, náleží mladším stavebním aktivitám zakládajícím zdi do zásypu starších stratigrafických jednotek nebo využívající jejich ubouraných konstrukcí jako pevného podloží. S největší pravděpodobností se jedná o relikty koutového rizalitu se schodištěm zachyceného A. Podlahou v roce 1907 na plánu tehdy ještě stojícího přízemí zámku (Sedláček 1998, 224; obr. 26).

Skupina zdi 31

Při hodnocení časového vztahu stratigrafických jednotek 01 a 31 narážíme na vypovídací hodnotu vertikálního kontaktu. Kontakt P1 dovoluje všechny tři možnosti relativního datování. Nejméně pravděpodobná je časová shoda stavby obou jednotek, která se nejčastěji projevuje tradiční skladbou zdění. Proti přijetí časové shody stavby zdí 01 a 31 je rovněž rozdílná výška soklu a rozvolněná plocha líce v horní části zdi 31 nad soklem.

Vyloučíme-li časovou shodu stavby obou zdí, stojíme před otázkou, která ze stratigrafických jednotek je starší. Z obou variant se za pravděpodobnější jeví starší zeď 01, ke které kontaktem S přisedá v celé výšce sokl zdi 31, pokud ovšem, jako pozdější stratigrafická jednotka 20, neplnil funkci plenty. Forma šmorcování nad soklem jednoznačně časový vztah neudává.

Rovněž neumíme jednoznačně zodpovědět otázku opačné skladby líců. Vysvětlením mírně rozvolněné plochy nad rozšířeným základem může být využití soklu pro založení valené klenby, která plochu vyššího líce pohledově překrývala. V případě valené klenby by přibližnou výšku její rubové vrcholnice udávaly tři dosud patrné trámové kapsy na levé hraně koruny zdi 31 sloužící nejspíše pro položení podlahových polštářů nebo starších stropních trámů.

V prvním z případů by při plné valené klenbě ležela rubová vrcholnice přibližně ve výšce 1,80 m a rub protilehlé patky ve vzdálenosti ca 3,60 m, tedy někde vlevo za zdí 17. Při stlačeném oblouku však klenba mohla dosáhnout většího rozpětí. V žádném případě však zeď 17, přesněji její sokl, nenesl valenou klenbu, jejíž patka by ležela na soklu zdi 31. Důvodem tohoto tvrzení je tvar zdi 17. Zeď má výšku soklu o 0,30 m výš oproti zdi 31 a rovněž nevhodný je i povrch jeho líců. Rozvolněný líc zdi 17 vylučuje i po případném omítnutí pohledové uplatnění. Úroveň podlahy klade tato hypotéza přibližně 1,80 m pod rubovou vrcholnicí, od které však musíme odečíst tloušťku klenby, odhadovanou přibližně na 0,30 m. Ve vrcholnici by podhled dosahoval jen málo vyhovující výšku 1,50 m. Navíc, připustíme-li středověký původ zdi 31, pak se časově nekryje s dobou založení zdi 17, vzniklé, jak dokládají druhotně užitě architektonické články, až v průběhu bourání gotické stavby nebo dokonce až po jejím usazení jako zásypu tohoto prostoru.

Druhý případ předpokládající, že trámové kapsy souvisí se zastropením suterénu vpravo od zdi 31, dovoluje situovat protilehlou zeď ve větší vzdálenosti. Nejblíže se nabízí zeď 14 s otiskem

dřevěného hloubkově položeného prvku na pravé hraně zdi, který mohl nést zhlaví kolmo ke zdi 31 položených trámů. Proti této hypotéze ovšem stojí rozdíly v řešení obou zdí. Zeď 31 předpokládala zakrytí levé líce nad soklem hned od počátku stavby, zeď 14 s podobným řešením nepočítá. Rozdílné je i předpokládané usazení trámových zhlaví na levé a na pravé straně. Řešení stropu rovněž zpochybňuje značně řídká frekvence trámů (kolem 1,6 m), jak ji udávají stopy na zdi 31.

Je zřejmé, že situaci neumíme jednoznačně interpretovat. I přes to se zdá, že zástavba ve středověku pokračovala také podle pravé hloubkové zdi. Naznačuje to i stratigrafická jednotka 28 a nálezy štukovaných a malovaných klenebních žeber. Ty navíc naznačují, že nejméně některé části zástavby zastropila žebrovaná klenba. K jejímu odstranění došlo až po zbudování zdi 31, ale před výstavbou zdi 17. Dokládají to architektonické články v jejich základech (obr. 15) získané nejspíše při výkopu základové jámy, hloubené do záspy v reliktech starých staveb. Jak ukazuje zachovaný profil sondy a nálezy architektonických článků získané při archeologickém výzkumu (obr. 24), tvoří zásep stavební destrukce.

Stejně jako zeď 31, která pravděpodobně plnila funkci hloubkové hradby na pravé straně hradního staveniště, je na odkrytém skalním podloží založena dvouramenná zeď 33 (tlustá 2,35–2,60 m), která si zaslouží zvláštní pozornost. Delší hloubkové rameno, svojí osou se jen mírně odklánějící od osy zdi 31, uzavírá pravou stranu odkrytých reliktnů. Vpředu se od nároží lomí vlevo a pokračuje jako rameno příčné, odkryté pouze v malém úseku necelých čtyř metrů. Jeho směr naznačuje napojení na nároží zdi 18. Zeď je z vnitřní strany v kontaktu S se zdmi 21, 25, 26, 27, 36. Překrývá ji zeď 22 a sama překrývá zeď 19. Charakter profilu zdi neznáme a jeho koruna jej nedovolovala v době SHP ani odhadnout. Zatímco vnitřní líc v úsecích kolem nároží rozsah archeologického výzkumu nepostihl, kryje jeho zbylou část přiložené zdivo 19, 21, 23, 25, a 27. Jedinou, 0,60–0,70 m širokou část líce nabízí úsek hradby mezi zdmi 23 a 25. V tomto krátkém úseku zeď obsahuje stavivo: 01, 03a, 03b, 11, 06, 08, 02 a pojivo K. Skladba je smíšená, s plochou rovnou, pelagicky pojednanou. Zeď je na tomto místě založena na skalním podloží. Převážnou část vnějšího líce hloubkové zdi překryly výkopky. Líc se tak projevuje pouze na příčném rameni a na nároží (obr. 19). Pohledově se na něm uplatňuje řádkovaná líc z pískovcových, pečlivě opracovaných kvádrů běhounové vazby. Spárová malta K je v líci ve větším přesahu spár roztíraná a hrubě utažená plochou lžice. Na skalním podloží předstupují před jinak svislý líc nároží dvě vrstvy kvádrů. Utahovaná spárová malta, překrývající pečlivě osekáné líce kvádrů, naznačuje, že zdivo stavitel plánoval jako režné. V příčném rameni se otevírají dvě horizontální řady drobných trámových kapes (cca 0,10 x 0,10 m), které pravděpodobně sloužily pro položení kuláčů konzolového lešení nebo při stavbě lešení štenýřového se zapuštěnými horizontálními prvky. Řádkovanou zeď z pískovcových kvádrů překrývá na části hloubkového ramene, která je částečně odkryta, plenta pelagické skladby z lomových kamenů a cihel. Nižší horizont záspy umožnil plentě odkryt nejspíše odlehčovací oblouk s podezdívkou dosedající na zeď 19 (obr. 18). Za ní, již pouze na pravé hraně, zůstaly patrné dva otvory s vpravo ukloněnými bankály a přímými špaletami, které obezdily fragmenty cihel. V minulosti je snad krylo rovněž z cihel segmentové sklenutí.

Příčně orientovaná zeď 23 přisedá kontaktem S k levým lícům zdi 20 a 31 (obr. 16) a po ní pokračuje ke zdi 33. Mezeru mezi zdí 31 a 33 překračuje segmentovým záklenkem s patkami v obou zdech. Později je vyplnila zeď 21.

Datace trojice zdí pravé strany odkrytých reliktnů je vcelku jednoduchá v případě zdi 31, která je mladší než zeď 01 a starší než zeď 23, která před jejím založením zanikla; zůstala však v rozsahu současné části odkryta, plnila zřejmě nějakou funkci spolu se zdí 33. Podle stratigrafie je zdivo stratigrafické jednotky 23 stejně staré nebo mladší než zeď 33. Pro stratigrafické jednotky 31 a 33 je typické jejich velmi pravděpodobné založení na skalním podloží. Spolu vymezují dlouhý prostor

vhodný zjevně pouze pro komunikaci mezi nimi. Do stejné skupiny ještě náleží zdi 21 a 25, které tento prostor vyplnily a dokládají tak zánik této komunikace. Zdá se však, že i mezi nimi je časový posun, ze kterého jako starší vystupuje zeď 21.

Výškovou úroveň založení ostatních zdí buď neznáme, nebo jsou zakládány do základových výkopů. Platí to především o zdi 23, 27, 29 a 34, u kterých nelze garantovat ani jednoznačné spojení jednotlivých částí. Jako nejmladší se podle stratigrafie jeví relikty zdí 22, 24 a cihlové zdivo 26 vymezující cihlovou podlahu, náležející nejspíše nějakému otopnému zařízení.

Soustava zdí pravé strany odkrytých reliktnů náleží jen částečně odkryté zástavbě začínající ve středověku a pokračující do novověku, jak ostatně dokládá i ikonografie zámku (Sedláček 1998; Kroupa 1998). Jejich vyčerpávající určení funkce a přesnější vymezení datace samotné relikty stavby nedovolují. Jisté možnosti při dataci jistě nabídne rozšíření o výsledky archeologického výzkumu. I ty však mají při dataci určitá omezení vyplývající především z naší neznalosti průběhů archeologických transformací.

Zdi 37 a 38

Zcela osamoceny zůstávají relikty zdí 38 (obr. 20) na horní hraně eskarpy náležející obdélné stavbě, k níž zprava přisedá příčná zeď 37 (obr. 20). Struktury zdí a jejich skladba naznačují středověký původ založení. Funkci objektu neznáme. Jeho užití pro součást opevnění hradu vylučuje, jak při komisi SHP upozornil T. Durdík, tloušťka zdi (0,65–0,85 m). Funkci zdi 37 jako hradby zpochybňuje jak její založení na svažitém půdním podloží, tak i její jílová malta. Hledání odpovědi na funkci tohoto komplexu nás staví před otázku přístupové komunikace na hrad spojené s dnes ukrytou bránou nadzemní zdi, která je pokračováním příčného ramene odkryté zdi 18.

Odkrytí reliktnů staveb přineslo, jak se většinou při archeologickém výzkumu stává, množství cenných informací o stavebních dějinách středověkého sídla, a tím dovolilo zodpovědět některé starší otázky a korigovat modely jeho vývoje. Současně však před archeology a stavební historiky položilo, jak se ostatně při archeologickém výzkumu většinou stává, otázky nové. Pokoušíme-li se o jejich formulování, pak pouze s vědomím, že jejich zodpovězení není v současnosti možné a s ohledem na razantní zemní i stavební zásahy již nejspíše možné nebude nikdy. O to cennější je výsledek výzkumu a trestuhodnější znemožnění jeho závěru úplným vyhodnocením formou odborné publikace.

Model stavebního vývoje sídla

Optimální model stavebního vývoje sídla Starý zámek ve Škvorci předkládáme na základě vizuálního rozboru zdiv, hodnocení jednotlivých stratigrafických jednotek, jejich stratigrafie a využití starších publikovaných interpretací stavby. Znovu upozorňujeme na skutečnost, že sestavení našeho modelu nevyužívá vyhodnocení sypkých antropogenních vrstev a jejich faktů, které může kvalitně provést pouze vedoucí výzkumu se svým týmem. Jako jediné pozitivum znemožnění tohoto závěru archeologické práce vidíme v možnosti neovlivnitelného posouzení pouze reliktnů zdí a jejich druhotnou korekci teprve po zpracování a interpretaci antropogenních vrstev a jejich faktů.

Primárním východiskem našeho třídění stratigrafických jednotek jsou jejich prostorové vztahy. Vedle nich se opíráme při stanovení doby stavby o způsob jejich založení. Poměrně snadné rozlišení v těch případech, ve kterých známe základovou spáru, dělí zdi do tří skupin. Do první skupiny řadíme ty, které při zakládání využily pevné skalní podloží (založení na skále), do druhé ty, které stavitel nechal založit na reliktech staršího zdiva nebo ve výkopu v sypkých vrstvách bez ohledu

Obr. 22. Škvorec-Starý zámek, barevně zdi nejstarší stavební etapy, bezbarvé ostatní etapy. 1 – první fáze; 2 – druhá fáze. Plán (viz obr. 1). – *Abb. 22. Škvorec-Starý zámek, farbig die Mauern der ältesten Bauetappe, farblos die restlichen Etappen. 1 – erste Phase; 2 – zweite Phase. Plan siehe Abb. 1.*

na základovou spáru na skále nebo na sypkém podloží (založení do výkopu nebo na koruně starší zdi), a do poslední skupiny řadíme ty stratigrafické jednotky, jejichž založení nedovolil rozsah archeologického výzkumu určit (neurčeno). I přes to, že nevíme, zda důvodem zakládání na pevném skalním podloží bylo jakési stavební „pravidlo“ vycházející z povědomí o kvalitě podloží nebo zcela pragmatický důvod menší mocnosti překrytí skalního podloží před destrukcí starších staveb než v době po ní, volíme toto kritérium našeho třídění pro datování jako druhé. Jednoznačné datování takové dělení sice vyslovit nedovoluje, zdá se však, že zakládání na skalním podloží důsledně dodržovaly všechny stavby zděné z kamene, ať již řádkované, lomové nebo pelasgické. Naopak zakládání zdí z kamene a cihel častěji evidujeme ve výkopech nebo na reliktech starších zdí. Dělení skladby zdí na stavby jednotné, kde stavivem je výhradně kámen (jednotné z kamene), smíšené z různých druhů kamene (smíšené kámen-kámen) nebo smíšené z kamene a z cihel (smíšené cihla-kámen), jak jsme je již naznačily, považujeme za třetí kritérium datace. I toto kritérium bylo ve shodě se stratografií zdí.

Předloženým dělením nám vzniká 8 možných variant, zatímco řádek 2, sloupec 1 zůstává nena-
plněn (tab. 1). Tento řádek ve sloupci 2 obsahuje pouze jeden prvek, stejně jako sloupec 2 v řádku 1. Matice dovolu-
je vyslovit hypotézu, že založení zdi z jednoho druhu horniny koreluje se založením
na skalním podloží, smíšené zdi z různých druhů hornin, včetně hornin upravených sekáním se,
ovšem pouze na základě jediného prvku, váží na založení zdi do sypkého podloží a do stejné sku-
piny spadají většinou zdi smíšené z cihel a kamene. Za ojedinělý případ považujeme ve sledované
lokalitě pouze zeď 33, jejíž líc je od založení na skále rovnáný. Pravděpodobně důležitým kritériem
pro tento druh založení byla funkce zdi. Zeď 33 je nejen obvodovou zdí budovy, ve které zajisté
plnila i nosnou funkci zastropení, ale také součástí obvodových zdí sídla.

Na základě uvedené hypotézy provádíme úpravu vstupní matice, kde sloupec 3, shrnující ne-
zjištěná založení zdí, určená pouze stavem archeologického výzkumu, zařazujeme do sloupců 1
a 2. V řádku 1 by bylo třeba převést do sloupce 2 jednu devítinu zdí z pěti (zaokrouhlením 1 zeď)
a zbylé čtyři zdi do sloupce 1. S ohledem na to, že zeď 37 pravděpodobně není, jak dále ukážeme,
plnohodnotnou konstrukcí stavby, překládáme do sloupce 1 všech pět zdí ze sloupce 3. V řád-
ku 2 lze provést převod ze sloupce 3 pouze do sloupce 2 a v řádku 3 rozdělit sedm zdí sloupce 3
na jedenáctinu, která po zaokrouhlení vykáže 0,6 dílu. Jednu zeď ve sloupci 1 pak doplníme po
zaokrouhlení o jednu zeď ze sloupce 3 a zbylých 6 vložíme do sloupce 2. Po této úpravě dostává-
me zjednodušenou matici (tab. 2), ve které stratigrafická jednotka 29 byla zařazena do sloupce 1
řádku 3 nahodile.

deskriptory		1	2	3
		záložení na skále	záložení na koruně starší zdi nebo do výkopu	nezjištěno
1	jednotné z kamene	01, 13, 14, 15, 18, 20, 31, 38	37	02, 03, 28, 30, 36
2	smíšené kámen-kámen		23	05, 10, 19, 21, 25
3	smíšené cihla-kámen	33	07, 08, 12, 16, 17, 22, 24, 26, 27, 32	04, 06, 09, 11, 29, 34, 35

Tabulka 1.

deskriptory		1	2
		záložení na skále	záložení na koruně starší zdi nebo do výkopu
1	jednotné z kamene	01, 02, 13, 14, 15, 18, 20, 28, 30, 31, 36, 38	03, 37
2	smíšené kámen-kámen		05, 10, 19, 21, 23, 25
3	smíšené cihla-kámen	33, 29	04, 06, 07, 08, 09, 11, 12, 16, 17, 22, 24, 26, 27, 32, 34, 35

Tabulka 2.

Předložené uspořádání, při kterém využíváme vedle jejich znaků⁶ rovněž prostorové relace, nabízí model vývoje sídla, který podle dobových záznamů započal někdy za vlády Přemysla Otakara II. Prvně se setkáváme se jménem Škvorec ve druhé kapitole kroniky Františka, kanovníka pražského (FRB IV, 352), kde je uváděn jako predikát („Domaslus de Kworcz, qui et subcamerarius erat“). V listině hlásící se k roku 1279 (RBM II, č. 1180, 507,) jej jmenuje písař opět jako predikát svědka Domaslava v hodnosti královnina číšníka („Domaslaus, pincerna domine regine dictus de Squorz“). Znovu se pak se Škvorcem setkáme v predikátu „Wolfframi de Scworecz“ užitému v roce 1385 (LE II, č. 374, 219) a poté již hojněji v nejrůznějších písemných dokladech uvedených A. Sedláčkem (1998, 224–227).

Přijmeme-li dobu nedlouho před rokem 1279 za dobu prvotní stavby sídla, pak k jeho vývoji nabízí archeologickým výzkumem odkryté stratigrafické jednotky tři odlišné stavební etapy. V nejstarší, kterou dělíme do dvou pravděpodobně rychle následujících stavebních fází, chránily hradní jádro 3 m tlusté hradby. Čelní z nich prostoupila válcová věž plnicí pravděpodobně funkci bergfritu (obr. 22). Čelem rozpínajícím se i s věží v délce 38 m ale neprocházel vstup do hradu. Vlevo hradba pokračovala vzad pod mírně ostrým úhlem. Informaci o jejím napojení omezuje mladší zástavba. Na protilehlé straně směřuje hradba rovněž vzad, pravoúhle navázána na čelní hradbu se zaobleným vnějším nárožím. Z vnitřní strany do koutu přisedala stavba s delší osou v hloubkovém směru podél pravé hradby. Její zadní ukončení ani vnitřní dělení však neznáme. Šířku 5,5 m dovozujeme z hloubkové zdi 14, kterou spojujeme s obvodovou zdí stavby. Prostupoval jí dveřní otvor s portálem osazeným v levém líci. Otázka zastropení místnosti není jednoznačná. Nejpravděpodobnějším se jeví nerealizovaný záměr sklenutí valenou klenbou, která měla podklenout provizorní zastropení trámového podhledu.

Četné nálezy klenebních žeber v těchto místech naznačují, že některý prostor sklenula žebrová klenba. Vzhledem k jejímu užití mimo přízemí, byla stavba nejspíše patrová. Trámový podhled tak mohl současně tvořit prkennou podlahou patra nad funkčně podřadnějším přízemím, zatímco významnější patro asi bylo sklenuto křížovou klenbou. Vynášela ji pískovcová žebra (obr. 23) vycházející z prostého čtvercového profilu, zjemněného vyžlabenými šikminami nároží. Jejich robustnost je řadí do skupiny klínových žeber cistercko-burgundské a klasické gotiky. V Čechách klade její nástup V. Mencl (1951, 268–270) již do doby románského slohového výrazu uplatňujícího se kolem roku 1200. Ve stavebním okruhu cisterciáků pak přetrvává po celé 13. století, jinde nastupuje v osmdesátých letech zeštíhlení profilu vertikálním prodloužením čtvercového profilu na profil obdélný, výrazněji sešikmený nebo prožlabený. Hmotnost žeber odlehčovala jejich výzdoba

Obr. 23. Škvorec-Starý zámek, ukázka reliktní klenebních žeber odkrytých při archeologickém výzkumu J. Špačka 2008–2010. Foto L. Kursová. – Abb. 22. Škvorec-Starý zámek, Probe der Relikte der Gewölberippen, die bei den archäologischen Untersuchungen von J. Špaček 2008–2010 gefunden wurden. Foto L. Kursová.

malováním. Vyžlabené šikminy kryla cihlově červená barva a pohledově se uplatňující rovnou plochu mezi nimi zdobily černé a bílé trojúhelníky.

Do jen o něco mladší stavební fáze, která se opět rozkládá do několika stavebních mikrofází, spadá zeď 13 přisedající jedním ramenem k čelní hradbě, zatímco druhé, hloubkově směřující rameno, vymezovalo prostor před portálem ve zdi 14. Tento uzavřený prostor výzkumem nezjištěného zadního uzavření o šířce 1,80–1,87 m prosvětlovalo a odvětrávalo šterbinové okénko. Šířka tohoto prostoru jej dovoluje interpretovat jako předsíň dveřního otvoru ve zdi 14. Tuto funkci by prostor plnil až do zrušení otvoru zazdívkou. Odvětrávání pravé místnosti by pak umožňovalo pouze v zazdínce pořízené šterbinové okénko. Vyloučit však nelze ani vložení zdi 13 až po zazdění dveřního otvoru a nahrazení jeho odvětrávací funkce šterbinovým okénkem v zazdínce. Časové řazení úprav a přístavby tak zůstává nedořešenou otázkou. V každém případě však přístavba dokládá rozšiřování zastavěné plochy podél čelní hradby a vylučuje její prolomení vstupní bránou do jádra.

Rovněž nejasné je ve druhé stavební fázi založení hloubkové zdi 30 dosedající k místu propojení věže s hradbou. Na rozdíl od zdi 13 neznáme prostor, který vymezovala, ani to, zda byl krytý či otevřený. Víme pouze, že stejně jako zdi 13 a 14 dosedá k čelní hradbě na spáru.

Zcela mimo vztah s nejstaršími odkrytými relikty staveb jsou zdi 36, 37 a 38. Z nich ovšem zeď 36 se před vyhodnocením zřítíla a byla popsána pouze na základě verbálních informací. Zeď 38, vymezující nevelký prostor, uzavírá odkrytou část zdi 37, která pozvolna klesá na výškovou úroveň skalního podloží s nárožím zdi 33. S ohledem na její založení, užití pojivo a polohu prostoru, vymezeného zdí 38 k dnes zazděné bráně, nelze vyloučit užití obou zdí k vymezení starší komunikace do hradu. Příjezd před bránu zprava by tak vysvětlovalo dlouhodobé poškozování levé hrany na pravé straně portálu. Pravděpodobně vzniklo nedostatečným vytáčením vozů vyrovnávajících se s pravouhle zalomenou osou příjezdové komunikace před bránou. Cesta stoupající po eskarpě příkopu nás tak staví před otázkou, zda svah přilehlý k čelu hradu je produktem hloubení příkopu.

Do druhé z uvedených stavebních fází pravděpodobně náleží i stavba vymezená zdí 03 a zeď 19, považovaná T. Durdíkem (2010, 6) za opěrák zajišťující statiku hradebních zdí 01 a 31. Dispozice však předpokládané funkci neodpovídá a zdá se, že zeď mohla sloužit jinému účelu. S ohledem na možnost přístupové komunikace po eskarpě příkopu nelze vyloučit funkci zdi 19 jako součásti přehrazení přístupové komunikace bránou. Poslední zdí, kterou klademe do daného časového horizontu, je zeď 18. T. Durdík ji považuje za parkánovou hradbu, jejíž „datování není jasné, nejmladší možnost představuje doba Václava IV., do níž zjevně náleží dochovaná brána, která s parkánovou hradbou souvisí“ (Durdík 2010, 6; Durdík – Bolina 2001, obr. na s. 49). P. Kroupa (1998, 283) vyslovil hypotézu, že při přední zdi současného areálu, na hraně příkopu, stál jednotraktový trojdílný a možná patrový palác napojený na bránu obvodovou zdí. Současně uvádí několik možných variant datování a vývoje brány, hradby, a tím i paláce (Kroupa 1998, 285). Z nich se jako nepřijatelný jeví model, který ze dvou průjezdných portálů považuje za starší portál obracející se do dvora, který by tak vítal příchozího výklenkem. Jeho orientace jasně dokládá, že sloužil odcházejícím z hradu vstupujícím do průjezdu ze dvora. Při skladbě portálu je málo pravděpodobné jeho druhotné obrácení. Obáváme se, že poměrně strohé vybavení architektonickými články a jednoduchá profilace portálů nedovoluje jednoznačné časové určení doby jejich pořízení. Rovněž datování stavebních aktivit na přední straně areálu sídla související s četnými úpravami a přestavbami dochovaného reliktu obvodové zdi je značně obtížné, jak již upozornil P. Kroupa (1998, 291–293). Na několika místech článku je zřejmé, že autor své modely považuje za pouhé shrnutí základních informací a předpokládá následné navázání podrobnějšího stavebně historického průzkumu a archeologického výzkumu. Po té, co podrobnější stavebně historický průzkum, a nikoliv vinou odborníků, nebyl proveden a archeologický výzkum zůstal, rovněž ne vinou vedoucího výzkumu, nedokončen, má dnes publikované hodnocení stavebního vývoje sídla zásadní význam.

Obr. 24. Skvorec-Starý zámek, barevně zdi stavebních etap a fází. 1 – první fáze; 2 – druhá fáze; 3 – mladší stavební etapa; bezbarvé – závěrečná stavební etapa. Plán viz obr. 1. – *Abb. 24. Škvorec-Starý zámek, farbig die Mauern der ersten zwei Bauetappen und ihrer Phasen. 1 – erste Phase; 2 – zweite Phase; 3 – jüngere Bauetappe; farblos – abschließende Bauetappe. Plan siehe Abb. 1.*

Druhou stavební etapu (obr. 24), za kterou považujeme především zeď 33 a s ní související zdi, by bylo třeba z hlediska prostorových relací rovněž rozdělit do řady stavebních fází a mikrofází. Náleží době bourání starších zdí 01, 13, 14, 28, 30, 31, případně 02, a tedy době, kdy byl terén zvýšen navršením jejich destrukce. Zahájila ji nejspíše stavba zdi 33 považovaná P. Kroupou (1998, 294) za středověkou obvodovou hradbu stojící snad ještě v době stavby přilehlého paláce. Shodně s T. Durdíkem (2010, 7) považujeme zeď za mladší, snad skutečně renesanční. Zdá se, že nahradila středověkou hradbu 31, která byla snesena do úrovně současného terénu. Skalní podloží ovšem stále ještě zůstalo alespoň z části odkryté, a to jak v hradním jádru, tak i na vnější straně, kde na něho dosedá zeď 33 s rovným lícem již od základové spáry.

Ze zdí odkrytých archeologickým výzkumem řadíme do třetí stavební etapy ještě zeď 04 založenou na zdi 01 a druhotně dělicí přízemní interiér válcové věže. S ní nejspíše souvisí i zeď 16. Pravděpodobně se jedná o zeď přední palácové stavby, která byla v přízemí sklenuta na střední sloup, jehož základ vidí T. Durdík (2010, 7) ve zdi 05. Stavba paláce zrušila starší přístupovou komunikaci a vyžádala si nové řešení přístupu na hrad. Zdá se, že druhá stavební etapa naznačuje přestavbu opevněného sídla spíše na sídlo reprezentativní.

Změnu hradu na zámek dovršila poslední výraznější přestavba, kterou spojujeme se zdmi zakládanými do výkopů ve stavební destrukci, na starší zdivo nebo pouze na povrch terénu (u příček). Na rozšířený základ zdi 33 nasedá zeď 23 zakládaná sice na skalní podloží, ale již ve výkopu pro založení. Zeď již překračuje ubourané zdivo 31. Za jeho zachování nejspíše vděčíme využití úzké 1,1 m široké mezeře mezi zdmi 31 a 33, směrem vzad se rozšiřující na 1,5 m. O jejím využívání s podlahou na skalním podloží svědčí dveřní výklenek ve zdi 23. K zadnímu líci této příčky přisedá zleva od zdi 31 zeď 34, o které výzkum získal jen minimum informací. Jen stěží však lze bezvýhradně přijmout její datování do období gotiky předložené T. Durdíkem (2010, na plánu s červeným šrafováním). Do značné míry jej zpochybňuje smíšené zdivo z kamene a cihel. Za konec období, ve kterém stavitelé zakládali zdi na odkryté skalní podloží, považujeme vyzdění mezery mezi zdmi 31 a 33. Přední část včetně dveřního výklenku vyplnila zeď 21 a po krátkém, asi 0,5 m dlouhém přerušení, zeď 25. Ostatní zdi (06, 07, 08, 09, 10, 11, 12, 16, 17, 22, 24, 26, 27, 29, 32) nám buď nenabízí dostatek informací, nebo nejspíše náleží mladším stavebním zásahům. Náleží nejspíše mladším stavebním aktivitám, které v konečné podobě zachytil plán (obr. 25) publikovaný A. Podlahou (1907, 177), A. Sedláčkem (1998, 224), P. Kroupou (1998, 290) i T. Durdíkem (1999, 539).

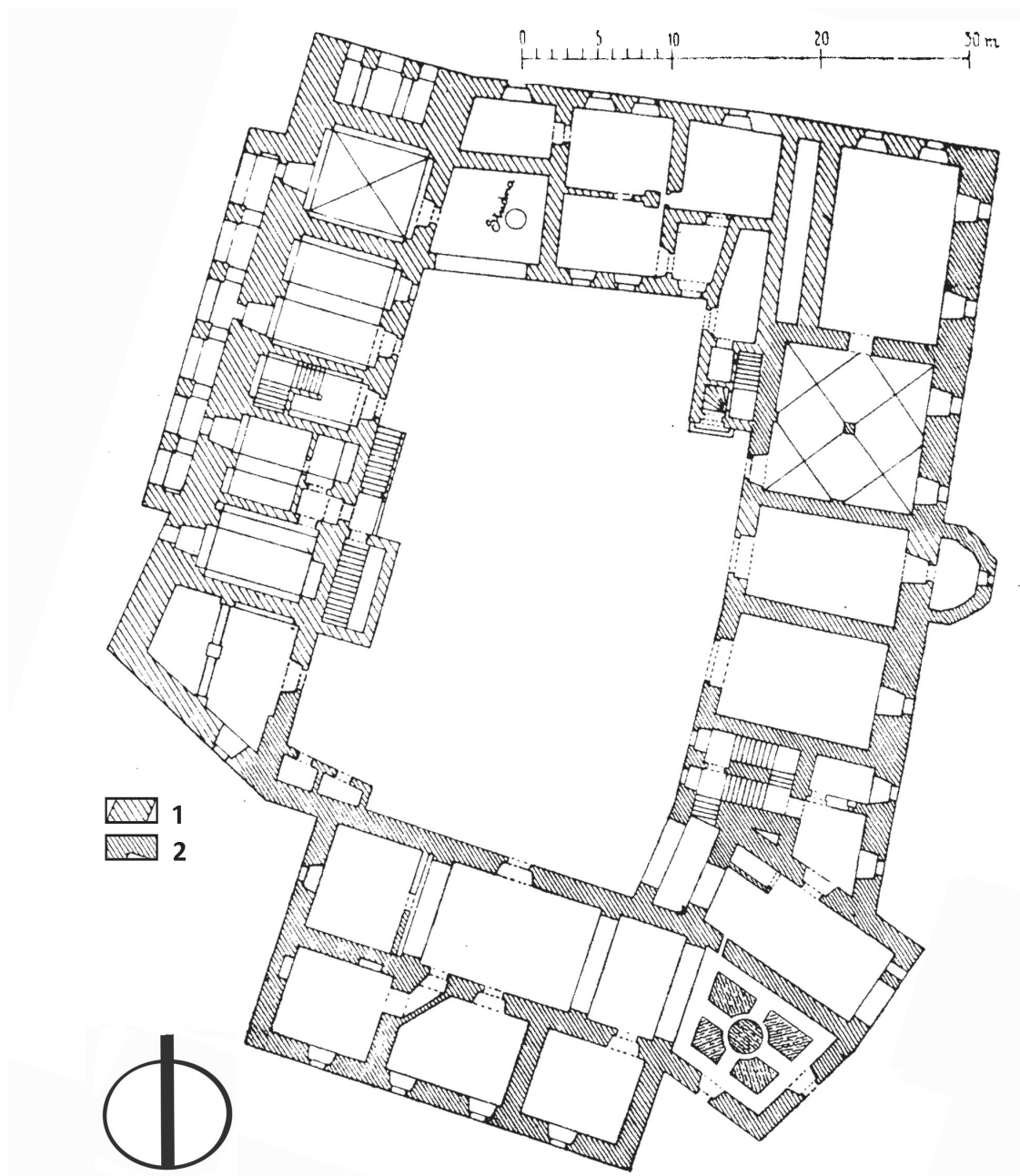
Otázky stavebního vývoje sídla

S ohledem na razantní přestavbu celého hradního areálu, započatou ovšem bouráním jednotlivých křídel zámku nebo jejich částí a teprve následně novou výstavbou,⁷ nepředpokládáme získání dalších významnějších informací o jeho stavebním vývoji. I přes to považujeme za nutné předestřít dvě otázky, z nichž první souvisí s jeho komunikačním schématem a druhá se zařazením do jeho dispozičního typu.

Domníváme se, že pro modelování stavebního vývoje hradu je velmi důležité komunikační schéma, úzce související ve sledovaném případě s vnější přístupovou komunikací vázanou na tvar terénu zvoleného staveniště. Důvody pro položení naší otázky jsou dva. První z nich vyvolává jednoznačné označení terénního tvaru hradiště za ostrožnu (Durdík 1999, 538; Špaček 2010, 60) vystupující západním směrem z terasy modelované nad inundací Škvoreckého potoka. Terénní tvar formuje drobový slepenec rozložený při hranici s kontaktní metamorfózou (Horný 1989) a překrytý v kvartéru písčito-hlinitým až hlinito-písčítým sedimentem. Dle přijímaného modelu přetíná ostrožnu šíjový příkop poměrně značného rozpětí protilehlých horních hran (23–25 m), které jej řadí mezi extrémní příkopy (Durdík 1999, 460; Durdík – Bolina 2001, 62–64). Kvartérní sedimenty nejspíše spolu s destrukcí staveb sídla zvýšily dno příkopu, takže jeho výškový rozdíl dnes nemůžeme

určit. Víme pouze, že před vstupní bránou dosahovala jeho hloubka vedle současných 5 m o dalších 5 m více (Špaček – Snítily 2004, 171).

Druhým východiskem jsou relikty nejspíše tarasní zdi 37 stoupající zprava po svažité eskarpě k horní hraně příkopu a relikty brány v nadzemní části zdi 18. Vyloučit nelze ani náznak této komunikace a zdi zachycené na rytině z první poloviny 19. století (obr. 26). Obroušení přední hrany pravé pískovcové stojiny portálu a zadní hrany stojiny protilehlé jednoznačně dokládají horizontální narušování tahem v šikmém směru oproti ose brány. Obrus ve výšce 1,20 m interpretujeme jako škrtnání nákladu, který přesahoval přes hranu korby, nikoliv jako obrus náboji kol, která sice dosahovala značného poloměru, ne však asi o mnoho více než 1,5 m (Vermouzek 1983,

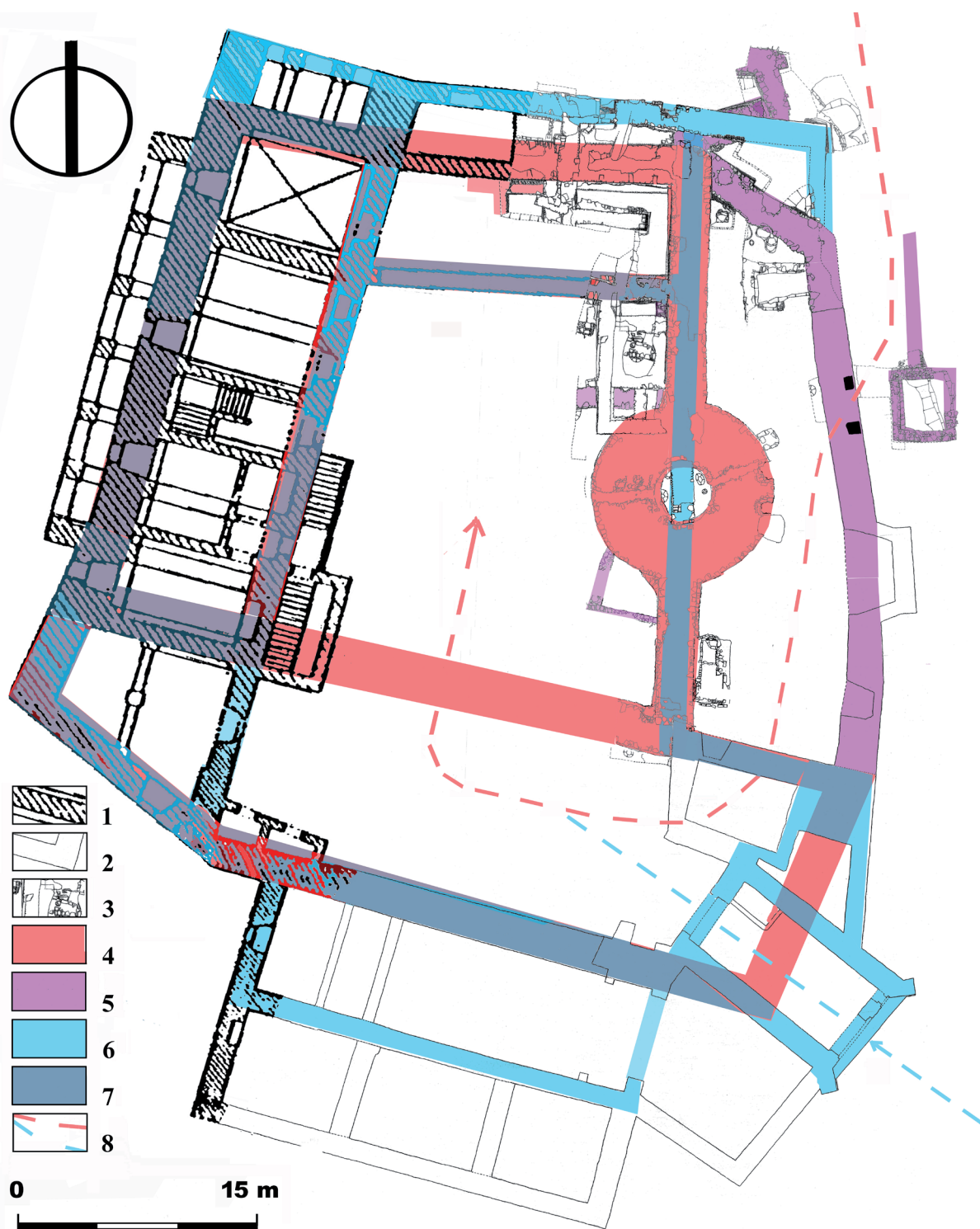
Obr. 25. Půdorys přízemí zámku ve Škvorci (Sedláček 1998, 224). 1 – část zbořená r. 1873; 2 – část dosud zachovaná. Úprava F. Gabriel. – *Abb. 25. Grundriss des Erdgeschosses des Schlosses in Škvorec (Sedláček 1998, 224). 1 – 1873 abgerissener Teil; 2 – bis heute erhaltener Teil. Bearbeitet von F. Gabriel.*

Obr. 26. Rytina zámku ve Škvorci z první poloviny 19. století (Durdík 1999, 538). – Abb. 26. Kupferstich des Schlosses in Škvorec aus der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts (Durdík 1999, 538).

313). Připustíme-li tento model komunikace, pak jeho datování sahá před zbudování paláce při zdi 18, které bránu zazdilo a přisadilo ke zdi z vnitřní strany palác. Na místě za bránou nahradila komunikaci místnost se středovým pilířem, na který dosedaly kápě čtyř klenebních trav.

Takto řešená komunikace ovšem současně zpochybňuje spojení terénní deprese s příkopem, za který ji označil A. Sedláček (1998, 224) a po něm další badatelé (Kroupa 1998; Durdík 1999, 539; 2010, 5). Nejpodrobněji se její funkci jako příkopu věnoval J. Špaček (2010, 60), když uvedl, že hrad je „na východní a jižní straně oddělen mohutným, do břidličnatého podloží vylámaným příkopem, který byl v případě nutnosti napouštěn vodou z kolem protékajícího vodoteče, Škvoreckého potoka, a taktéž z nedalekého, výše položeného rybníka.“ Na několika místech odkryté skalní podloží svahu stoupajícího k hradu však svědčí spíše o dlouhodobém odvětrávání než o lámání skály. Rovněž jeho pozvolný sklon vylučuje napouštění příkopu, ale naznačuje spíše trvalý průtok Škvoreckého potoka nebo jeho ramene posíleného o vodu bezejmenné vodoteče vedené dnes nejspíše potrubím pod jižním svahem hradního pahorku. Vodoteč pokračovala po stále klesajícím terénu až k současnému korytu Škvoreckého potoka, který, v případě že si hlavní rameno zachovalo přibližně stejné koryto jaké má dnes, obtékal sídlo ze všech stran. Podle našeho modelu musela tuto vodoteč přetínat cesta stoupající po průchodu případnou bránou u zdi 36 vzhůru ke hradu. Po překonání horní hrany deprese pokračovala komunikace k bráně prostupující zdi 02 nebo jinou zdí, která na zeď 02 navazovala v hloubkovém směru vpřed a vymezující předhradí situované vlevo od jádra. Z něho pak vstup procházel archeologickým výzkumem neodkrytou částí zdi 02 mezi přední a zadní zástavou do hradního nádvoří. Později se předhradí rozrostlo i před hradní jádro, takže bránu do předhradí nad depresí nahradil dosud v reliktech dochovaný průchod zdi 18 přežívající až do doby zbudování branské věže a k ní příslušného mostu přes domnělý příkop. S touto změnou souvisí i odstranění nejstaršího čela hradu a zbudování zástavby při mladší přední hradbě. Pravděpodobně se jedná o počátek přestavby hradu na zámek pokračující dále renesančními stavebními zásahy (obr. 27).

Obr. 27. Škvorec-Starý zámek, model vývoje sídla. 1 – plán přízemí zámku ve Škvorci (viz obr. 25), nejmladší stavební etapa; 2 – geodetické zaměření (Batulka – Dragoun 2009), nejmladší stavební etapa; 3 – plán odkrytého zdiva (viz obr. 01), 4 – nejstarší etapa, první fáze; 5 – nejstarší etapa, druhá fáze; 6 – mladší stavební etapa; 7 – mladší stavební etapa překrývající (využívající) starší zdi; 8 – dvě časové etapy přístupové komunikace. – *Abb. 27. Škvorec-Starý zámek, Modell der Entwicklung des Sitzes. 1 – Plan des Erdgeschosses des Schlosses in Škvorec (siehe Abb. 25), jüngste Bauetappe; 2 – geodätische Vermessung (Batulka – Dragoun 2009), jüngste Bauetappe; 3 – Plan des freigelegten Mauerwerks siehe Abb. 1, 4 – älteste Etappe, erste Phase; 5 – älteste Etappe, zweite Phase; 6 – jüngere Bauetappe; 7 – jüngere Bauetappe, welche ältere Mauern überdeckt (nutzt); 8 – zwei Entwicklungsabschnitte des Zugangswegs.*

Předložený model nás staví před druhou otázku dotýkající se dispozičního typu hradu. Pomíne-li názor T. Durdíka (1999, 539) na zařazení Škvorce mezi hrady s palácem jako hlavní obrannou i obytnou stavbou, který vyslovil před archeologickým výzkumem a pak jej, přehodnocený novými informacemi, naposledy uvedl v roce 2011 (Durdík 2011, 105), kdy nejstarší stavební etapu sídla ve Škvorci vložil mezi „náročnější bergfritové dispozice s komplikovanější obytnou zástavbou,“ kterou přestavby kolem roku 1400 změnil na dvoupalácovou dispozici.

Diskuse, která k tématu zařazení do dispozičního typu hradu proběhla na kastellologické konferenci na Křivoklátu v roce 2017, nebyla pouhým problémem typového určení jednoho sídla, ale odrazem obecného problému definice dispozičních typů. Jeho šíří a otázky s ním spojené již naznačil F. Gabriel (2014). Na tomto místě pouze znovu upozorňujeme na význam dispozičních typů a na skutečnost, že rozdíl mezi bergfritovým dispozičním typem budovaným šlechtou a dispozičními typy královských hradů s obvodovou zástavbou a kastelů, jak je uvádí T. Durdík – P. Bolina (2001, 100), nelze řešit pouze rozlohou a menší náročností po všech stránkách. Již proto ne, že rozdíl mezi nimi často není tak výrazný, aby dovozoval hranici mezi velikostmi ploch jednoznačně vymezit. Řadíme-li počáteční etapu hradu Škvorce do dispozičního typu miniatury hradů s obvodovou zástavbou (Durdík – Bolina 2001, 87), pak s vědomím všech těchto problémů, které nás staví před jinde již uvedené otázky (Gabriel 2014). Poněkud snazší se jeví zařazení další stavební etapy do skupiny bezvěžových hradů s dvoupalácovou dispozicí. Diskutabilní však je na Škvorci časové řazení této etapy. Potvrdit nebo vyvrátit je snad umožní zpracování movitých artefaktů, které naše informace o lokalitě rozšíří.

Poznámky

- ¹⁾ Zdi s jádrem, které je z drobnějšího staviva s větším množstvím pojiva (Škabrada 2003, 18), náleží mezi antické stavební konstrukce. Řekové je nazývali enplekton a M. Vitruvius (2001, 80–81) je dělí na tradiční enplekton staršího řeckého typu a enplekton římský, které se od sebe liší mírou provázanosti líců s jádrem. Opačně je označuje B. Štorm (1965, 17 a příloha). Zdi s plnou skladbou postrádají jádro, takže líce jsou vzájemně provázány v plném rozsahu tloušťky zdi.
- ²⁾ Zdi smíšené obsahují v líci různá staviva, ať již horniny a stavební keramiku nebo pouze různé horniny. Odlišná staviva jsou uspořádána pravidelně ve vrstvách nebo nahodile. Smíšené zdivo, ve kterém je užitá stavební keramika, považujeme za datovací prostředek užívaný především od období renesance, kdy líce téměř výhradně kryly celoplošné omítky. Tento datovací prostředek je ovšem možné uplatnit pouze tam, kde stavební kámen byl snadno dostupný a tedy lacinější, zatímco náročnější výroba stavební keramiky byla dražší (Škabrada 2003, 14). V oblastech, ve kterých skalní výchozy byly obtížně dostupné a jejich těžba i transport by se prodražil, přibývala postupně výroba stavební keramiky. Až do období celoplošného omítání však její užití vyžadovalo jednotné uplatnění staviva s pravidelnou skladbou líce stejně jako u kvádrového zdiva z hornin v románském a gotickém období. Jednotné zdi mají líc složený z jediného staviva: kamenná zeď, zděná z jediného druhu stejně získaného a povrchově upravovaného nebo neupraveného kamene; cihlové zdivo, zděné z cihel shodných rozměrů.
- ³⁾ S rozvolněnými líci se setkáme při odhalení základů staveb uložených do vykopaného půdního nebo do vysekaného skalního podloží. Do vyhloubeného podloží bylo stavivo zdi naházeno nebo jen hrubě ukládáno a zalito maltou, která vyhřezla a místy otiskla stěnu podloží. Vzniká tak nepravidelný povrch. Rovnané líce vznikají uspořádáním staviva v co nejrovnější plochu zdi. Ukládání, materiál a jeho případné úpravy před zděním vytvářejí řadu variant.
- ⁴⁾ Slangový výraz pro drobné stavivo užitě při vyplňování horizontálních i vertikálních spár. Šibry nemusí nutně souviset pouze se stavbou zdi, ale mohou pocházet z doby její opravy nebo přestavby.
- ⁵⁾ Pravá část předního (východního) paláce byla snesena před rokem 1865 (Kroupa 1998, 295), jak ukazuje kresba V. Steinze (Sedláček 1998, 227; obr. 21).

- ⁶⁾ Za relevantní deskriptory pro datování považujeme především užití staviva, které na území Škvorce prezentuje především hornina a pravděpodobně teprve od renesance přibývá smíšené zdivo se stavební keramikou stejně jako smíšené zdivo z různých hornin, především hornin upravených.
- ⁷⁾ Chátrání zámku započalo na sklonku 18. století a v letech 1860–1884 byla podle T. Durdíka (1999, 539) rozebrána jeho severozápadní a severní část. V roce 1890 autor uvádí na místě nejstaršího paláce (dle nás zadního paláce) výstavbu školy, takže se ze starého křídla „nic nedochovalo, celé zřejmě bylo – a to včetně sklepů – velmi důsledně odstraněno“ (Kroupa 1998, 293). Další razantní zásahy provedl nový majitel jak do stojících staveb, tak i do zbořeníšť.

Literatura a prameny

Edice historických pramenů

FRB IV: Cronica Francisci Pragensis (Emler, J., ed.). In: Fontes rerum Bohemicarum IV. Praga 1884, 347–456.

LE II: Libri erectionum archidioecesis pragensis II (Borový, C., ed.). Praga 1878.

RBM II: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II (Emler, J., ed.). Praga 1882.

Rukopisy a dokumentace

Batulka, K. – Dragoun, Z. 2009: Škvorec zámek, nepublikované zaměření JTSK ve výškovém systému Balt po vyrovnání. Soukromý archiv autorů.

Durdík, T. 2010: Předběžné vyhodnocení stáří zdív odkrytých na hradě Škvorec archeologickým výzkumem Jaroslava Špačka v letech 2009 – 2010. Praha. Rukopis uložený v Archivu nálezových zpráv na Archeologickém ústavu AV ČR, Praha, v. v. i.

Gabriel, F. – Kursová, L. 2010: Škvorec – čp. 1 (Starý zámek). Stavebně historický průzkum. Rukopis uložený v Archivu nálezových zpráv na Archeologickém ústavu AV ČR, Praha, v. v. i., č. j. TX–2011–0105.

Horný, R. (red.) 1989: Geologická mapa ČSSR. List Praha. Praha.

Literatura

Durdík, T. 1999: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. 1. vydání. Praha.

Durdík, T. 2011: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Dodatky 4. Praha.

Durdík, T. – Bolina, P. 2001: Středověké hrady v Čechách a na Moravě. Praha.

Gabriel, F. 2014: Poznámky k třídění hradů podle dispozičních typů. *Castellologica bohemia* 14, 5–18.

Kroupa, P. 1998: Ke stavebnímu vývoji hradu a zámku ve Škvorci. *Castellologica bohemia* 6, 281–296.

Mencl, V. 1951: Tvary klenebních žeber v české gotické architektuře. *Zprávy památkové péče* 21–22, 268–281.

Podlaha, A. 1907: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Českobrodském. Praha.

Rykl, M. 2010: Přístup nebo pobyt? K výpovědi orientace ostění portálů. *Zprávy památkové péče* 70, 400–405.

Sedláček, A. 1998: Hrady, zámky a tvrze království Českého 15. Kouřimsko, Vltavsko a jihozápadní Boleslavsko. Praha. 1. elektronické vydání. Praha.

Syrový, B. 1973: Architektura. Praha.

Škabrada, J. 2003: Konstrukce historických staveb. Praha.

Špaček, J. 2000: Archeologické výzkumy Městského muzea v Čelákovcích v roce 1999. *Středočeský vlastivědný sborník* 18, 135–138.

Špaček, J. 2010: Záchranný archeologický výzkum v areálu Starého zámku ve Škvorci, okr. Praha-východ. *Zprávy České archeologické společnosti. Supplementum* 78. *Archeologické výzkumy v Čechách* 2009, 59–60, 75.

- Špaček, J. – Snítily, P. 2003: Archeologické akce na území Městského muzea v Čelákovících od konce 19. stol. do roku 2000. In: Výzkumy v Čechách 2000 (Hajšmanová, L., ed.). Praha, 317–415.
- Špaček, J. – Snítily, P. 2004: Archeologické výzkumy Městského muzea v Čelákovících v roce 2003. Středočeský vlastivědný sborník 22, 165–172.
- Špaček, J. – Snítily, P. 2009: Archeologické výzkumy Městského muzea v Čelákovících v roce 2008. Středočeský vlastivědný sborník 27, 117–130.
- Štorm, B. 1965: Základy péče o stavební památky. Praha.
- Vermouzek, R. 1983: Středověký vůz. *Archaeologia historica* 8, 311–325.
- Vitruvius, M. 2001: Deset knih o architektuře (Otoupalík, A. překlad). Praha.

František Gabriel – Lucie Kursová: Die Baugeschichte in der Archäologie am Beispiel des „Alten Schlosses“ in Škvorec (Bezirk Prag-Ost)

Im vorliegenden Beitrag wird die Rolle der Baugeschichte bei archäologischen Untersuchungen analysiert. Dieser bietet dadurch für die Zukunft eine Möglichkeit, die Auswertung von freigelegten Mauern mit der Auswertung des Gesamtbefunds zu vergleichen, und zwar unter der Voraussetzung, dass der Untersuchungsleiter das Studium des Gesamtbefunds ermöglicht.

Die Forschungsarbeiten begannen mit einer Analyse des Mauerwerks. Das „Mauerwerk“ wird als Konstruktion definiert, die direkt bei den Bauarbeiten aus verschiedenen Baumaterialien realisiert wird. Bei den Materialien werden Grundbaustoffe (Stein, Baukeramik, Holz) und Bindemittel (Mörtel) identifiziert, die dann in verschiedene Gruppen, Klassen, Varianten und Untervarianten unterteilt werden. Das Bindemittel in dem „Alten Schloss“ (Starý zámek) war in den meisten Fällen Kalkmörtel mit unterschiedlichen Sandanteilen und verschiedenen physikalischen Eigenschaften. Aufgrund einer Mauerwerkanalyse wurde ein deskriptives System von Baustoffen und Bindemitteln im untersuchten Mauerwerk zusammengestellt.

Eine Mauer wird als stratigraphische Einheit erfasst, definiert als vertikale, gemauerte Konstruktion, die eine Seite eines beliebig geformten Bereichs abgrenzt oder abgrenzte. Als stratigraphische Einheit wird eine Mauer durch das gleiche Mauerwerk ohne Rücksicht auf ihren Verlauf bestimmt. Die Beschreibungen in diesem Beitrag werden auf die bei den archäologischen Untersuchungen freigelegten stratigraphischen Einheiten mit einem möglichen Übergang zu überirdischen Mauern beschränkt. Es handelt sich lediglich um Mauerrelikte ohne erhaltenen Putz. Sie werden durch den entsprechenden Baustoff, das Bindemittel und den Mauerwerkverband charakterisiert, bei dem Bruchsteinmauerwerk und gemischtes Mauerwerk überwiegt.

Was die zeitliche Einordnung betrifft, werden die freigelegten Mauern ausschließlich relativ datiert:

- jüngeres Mauerwerk
- gleichaltes Mauerwerk
- älteres Mauerwerk

Bei der relativen Datierung wird von den räumlichen Relationen der stratigraphischen Einheiten ausgegangen. Die Bestimmung der zeitlichen Beziehungen ist nicht immer eindeutig. Der vertikale Anschluss an der Verbindungsstelle von zweien stratigraphischen Einheiten werden in zwei Varianten erfasst (S – Anschluss – einfaches Aufeinandertreffen der Mauern an ihrer Fuge; P – Anschluss in zwei Varianten: P1 – Anschluss durch Verschmelzung; P2 – Verzahnung des Baustoffes in allen Bauschichten von beiden stratigraphischen Einheiten). Der horizontale Kontakt ist um einiges komplizierter. Keine der stratigraphischen Einheiten wies den Putz oder die Spuren vom Putz auf. An der Sichtseite einiger Mauern oder an ihren gelockerten Kronen können nur kleinere Eingriffe in das Mauerwerk beobachtet werden, die mit den durchgeführten Sanierungsarbeiten oder dem Zumauern von Maueröffnungen zusammenhängen.

Die Mauern werden durch zweistellige Zahlen markiert, diese werden im Plan aufgezeichnet (Abb. 1). Bei der Bestimmung des Mauergefüges (der Mauerstruktur) wird von dessen Profil, dem verwendeten Baumaterial und der Anordnung einer oder beider der Sichtseiten ausgegangen. Anhand des Baustoffs lassen sich einheitliche und gemischte Mauern unterscheiden. Die Sichtseite der Mauern kann in unregelmäßige und regelmäßige unterteilt werden. Regelmäßiges Mauerwerk wird weiter in Schichten- und Bruchsteinmauerwerk gegliedert. Am Ende der Beschreibung sind auf der Grundlage von festgestellten Objekten und deren Eigenschaften die Dicke der Mauer, ihre Disposition (einarmig, zweiarmig, ..., und Block), ihre Orientation sowie weitere Informationen in einer Anmerkung angegeben. Am Ende der Anmerkung werden die Entstehung der Mauer auf sowie Bilder angeführt, die die beschriebene Mauer dokumentieren.

Bei der Untersuchung der Orientierung der stratigraphischen Einheiten werden zur Kennzeichnung der Mauerrichtung die Beziehung ihrer Längsachse zur Vorderseite der Burg benutzt. Als Vorderseite der Burg wurde eine Mauer gewählt, die an den Grundbau eines walzenförmigen Baus von Norden auf der rechten Seite und von Süden auf der linken Seite anliegt (Abb. 1). Alle Mauerrichtungen, die wenigstens ungefähr in der gleichen Richtung verlaufen, werden als Quermauern, und Mauern, die ungefähr rechtwinklig zur Burgvorderseite verlaufen, als Tiefenmauern bezeichnet. Die Richtung der Quermauern wird durch ihre Anschlüsse, beziehungsweise durch die Rechts-Links-Orientierung beim Blick auf die Vorderseite der Burg, bestimmt. Bei Tiefenmauern wird die Richtung durch ihre Anschlüsse oder die Vorn-Hinten-Orientierung von Osten bestimmt. Eine deutlichere Abweichung von der Quer- oder Tiefenrichtung wird als diagonal bezeichnet. Die gleichen Bezeichnungen werden bei der Richtungsangabe mutmaßlicher Mauern benutzt. Die abknickenden Mauerabschnitte werden als „Arme“ bezeichnet und geben ihre Richtung an.

Aufgrund der visuellen Analyse des Mauerwerks wird ein optimiertes Modell der Bauentwicklung des Sitzes in Škvorec vorgelegt. Der Ausgangspunkt unserer Einteilung der stratigraphischen Einheiten sind ihre räumlichen Beziehungen. Daneben wird bei der Bestimmung des Erbauungszeitpunkts auf die Art ihrer Gründung gestützt (1 – fester Felsuntergrund; 2 – Relikte älteren Mauerwerks, oder in Aushebung in lockeren Schichten ohne Rücksicht auf die Gründungsfuge auf dem Fels oder lockeren Untergrund; 3 – die archäologischen Untersuchungen erlaubten keine Bestimmung der Gründung). Durch die vorgestellte Unterteilung entstehen 8 mögliche Varianten, wobei die zweite Zeile in der ersten Spalte leer bleibt (Tab. 1). Die Matrix ermöglicht die Hypothese, dass die Gründung einer Mauer aus einer einzigen Gesteinsart mit dem Bau auf dem Felsuntergrund korreliert. Die gemischten Mauern aus verschiedenen Gesteinsarten, einschließlich durch die Behauung bearbeiteter Gesteine, stehen dagegen, jedoch nur auf der Grundlage eines einzigen Elements, mit der Anlage von Mauern auf dem lockeren Untergrund in Verbindung. In die gleiche Gruppe fallen meist gemischte Ziegel- und Steinmauern (Tab. 2). Die Entwicklung des Sitzes begann laut der zeitgenössischen Quellen unter der Herrschaft Ottokars II. Přemysl (FRB IV, 352). Erneut taucht Škvorec im Prädikat „Wolfframi de Scworecz“ auf, welches im Jahr 1385 (LE II, 219, Nr. 374) und danach häufiger in verschiedensten schriftlichen Aufzeichnungen.

Die durch die archäologischen Untersuchungen freigelegten stratigraphischen Einheiten fallen in drei verschiedene Bauetappen. Die erste begann vor dem Jahr 1279 und kann in zwei wahrscheinlich schnell aufeinander folgende Phasen (Abb. 22) unterteilt werden. Diese ergeben zwei grundlegende Fragen: Der Burgeingang befand sich nicht an der Vorderseite der Burg. Links und rechts verlief die Burgmauer weiter in die rückwärtige Richtung. Rechts schloss sie an die Ecke eines durch die Tiefenmauer 14 begrenzten Gebäudes an. Hier befand sich eine Türöffnung mit einem an der linken Sichtseite angebrachten Portal. Die Funde von Gewölberippen deuten auf ein Kreuzgewölbe hin. In der zweiten Phase wurde die Bebauung der Kernburg erweitert und eine neue Vorburgmauer (18) vor der Kernburg errichtet. Mit der Mauer und ihrem Tor ist die erste der grundlegenden Fragen verbunden. Sie betrifft den ältesten Zugangsweg, der mit der Mauer 37 verbunden ist und der vom Norden über einen Abhang zu einem von der Mauer 38 abgegrenzten Objekt verläuft (Abb. 27).

In die zweite Bauetappe (Abb. 24) werden insbesondere die Mauer 33 und die mit ihr in Zusammenhang stehenden Mauern eingeordnet. Diese Bauetappe müsste hinsichtlich der räumlichen Beziehungen ebenfalls in einige Bauphasen und Mikrophasen unterteilt werden. Sie fällt in die Zeit des Abrisses der älteren Mauern 01, 13, 14, 28, 30, 31, beziehungsweise auch 02, also in die Zeit, in der das Gelände durch die Anhäufung des Schutts dieser Mauern erhöht wurde. Die Mauer 33 ersetzte anscheinend die mittelalterliche Burgmauer 31, die auf das heutige Geländeniveau heruntersetzt wurde. Der Felsuntergrund blieb jedoch immer noch zumindest zum Teil freigelegt. Die Mauern 04 und 16 gehören wahrscheinlich zu einer Mauer, die auf die Mauer 01 angelegt wurde und den vorderen Palast an der Burgmauer abgrenzte. Durch die zweite Bauetappe wird der Umbau des ehemals befestigten Sitzes in einen eher repräsentativen Sitz angedeutet. Der Umbau der Burg zum Schloss wurde durch die letzten, weitreichenden Umbauarbeiten abgeschlossen. Diese bestanden u.a. in der Anlage von Mauern auf Bauschutt in Aushebungen, auf älteren Mauern oder auf der Geländeoberfläche. Dieses Modell der Bauentwicklung des Sitzes wirft die zweite grundlegende Frage auf, die den Typ der Burganlage betrifft. Die Breite dieser Frage im Allgemeinen und die weiteren damit verbundenen Fragen stellen uns vor die bereits oben genannten Probleme.